

Egyetemes Regénytár

Tündér Ilona

Irta
Bródy Sándor

Budapest, 1905.
Singer és Wolfner kiadása

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-83-2 (online)
MEK-13909

TARTALOM

TÜNDÉR ILONA.

NÁSZ.

Az esküvő.

A lakodalom.

A nász.

Befejezés.

Mikszáth Kálmán mondotta nekem egyszer:

- A kilenc éves fiu-gyerekekben már készen van az író. Ebben a korban már mindent megfigyelünk, amit csak érdemes...

Nagyon sokat gondolkodtam e bölcs és érdekes mondáson, amely nekem különben is kapóra jön. Ime, a kiadóim most két elbeszélésemet nyomtatják le, amelyekhez igen-igen kis fiu-koromban szereztem az impressziókat. Husz esztendő előtti tárgyak... milyen volt az ég, a lány, a kert, a fa husz esztendő előtt? Nem is tudtam, hogy tudom e meséket, nem is emlékeztem, hogy emlékezem. Kilenc éves se voltam, amikor elhangzott az utolsó akkordjuk, akik szerepeltek benne és életben maradtak, talán azok is elfeledték e mesék részleteit. A kis gyerek azonban jól megnézte és ugyancsak meghallgatta, amit belőlük láthatott és hallhatott. Kár, hogy nem volt írói készsége és nem jegyzett le legalább egy-két külsőséget. Lehet különben, hogy volt mindezekről jegyzet is valamely szépírási-irka hátán, de eltűzeltem sok más egyéb papirossal együtt, egyikén ama hosszú, hideg napoknak, amelyekkel tele van mindazoknak az élete, aki író akar lenni.

Se jegyzetem, se dokumentumom, becsületszóra mondom el mindakét elbeszélést, amelyeknek a gyerekkor tündér-egében fogantak meg a gyökérszájai. És ezért nem haragszom, ha mesének olvassák mindakettőt, nekem azért örökké izgató, igaz történetek maradnak.

És ezért küldöm a szépen lenyomtatott novellákat Mikszáth Kálmánnak, nem az írónak, akit mindnyájan csudálunk és - nemes - irigységgel szeretünk, hanem az előszó nagymesterének. A vacsorázó bölcsnek dedikálom e könyvecskét, annak, ki sok földi és földfeletti dologban kinyitja a szemünket, a magyar társadalom összekuszált szálait kibontogatja előttünk - privátórán - és a legnagyobb mélységekbe bevilágít - egy anekdotával. Tanítja a tanítókat és megvigasztal, ha rájuk jön a kétség órája - egyike ama sok hideg óráknak, amelyekkel tele van az élete valamennyi kilenc éves fiúnak, aki végre író lett.

Csak bátran előre fázós, félő novellák, habtestű Tündér Ilona, tűzágyon vetett Nász... kilenc éves korban már megfigyelt és átértzett történetek. Keressétek föl a leányokat és a lányoslelkű asszonyokat, de kerüljétek a fiatal férfiakat, akik kezébe ez a könyvecske nem való, mivel hitetlenek és mindig csak goromba igazságokkal bajlódónának... Menjetek felnőtt hölgyeknek való szerelmes mesék és vigyétek meg Mikszáth Kálmánnak mély hálámat, tisztelettel vegyes, soha el nem muló szeretetemet.

1897. októberében.

B. S.

TÜNDÉR ILONA.

I.

Tündér Ilona ült az üvegházban és regényt olvasott: a Jósika Miklós *Hat Uderszky lányá-t*. Többször föltekintett a könyvből és barátságosan nézett a mosolygó narancsfák és sárga citrombokrok felé.

December volt és hogy a délinövényeket megcsalják, ugyancsak fűtöttek az érseki melegház kemencéiben. A narancsok izzadtak, rózsaszín és vérvörös azaleák - egy egész bálra való - mohón és pompásan, teljesen kitárták szirmaikat, a kaméliák is lassan, illedelmesen, mintha pihegtek volna.

Tündér Ilona tejfehér arcára is rálehelődött valami halvány, igen halvány égő szín, az alacsony homloka maradt csak sima, tiszta és kemény, mint a frissen fejtett márvány.

A ruhája is mintha márványból lett volna faragva; szabályos ráncok, kemény szögletek, a legpedánsabb gömbölyű vonalak mindenütt az egész fehér perkálon, mely mindig vadonat ujnak látszott, valahányszor fölvette. A nyakán széles hermelin boa, igazi, a néhai érsek házipalástjáról fejtették le; kapta ajándékba. A boának arany farka volt és ezekre reácsavarodott a Tündér Ilona haja. Mert még nem volt megfésülve. Ami nem jelentett rendetlenséget, mivel a haja is szabályos volt egészen. Tiszta fekete, gyűrűs és hullámszó, de nem kondor. Végigáradt a vállán és lehullott az ölébe.

Tündér Ilona vigyázott a kertészlegényekre, hogy ne lopjanak. Hat éves kora óta mindig ezt cselekedte déltől estéig. És déltől estéig megszokta ezt az üvegházi atmoszférát, amely csak angyaloknak és palócparasztoknak nem veszedelmes. Még aludni is tudott, hozta a kis párnáját, rátette egy pálma kádjára. Uzsonnára az apja, a főkertész, ananászt, vagy télen érett őszibarackot hozott neki. Dugott helyen volt egy datolyapálma, a gyümölcse félig megérett, néha azt vacsorálta. Friss tejet ivott rá, amit a ríktő színű igen széleshátú tehének hoztak haza az érseki mezőről. Vagy lépes mézet szopogatott abból a termésből, amelyet a melegvízi méhek gyűjtöttek.

Természetes melegvizek terültek el az üvegház körül. Átlátszó, zöld vizek, amelyek télen-nyáron friss és illatos gőzzel párázták be a környéket. Ezekben nőtt a fehér tavi rózsza, a *nymphaea termalis*, amely igen haragszik a méhekre, de amelyet a méhek mégis igen szeretnek. Ez volt az Ilona kedves virága is, tíz éves kora óta mindennap tűzött egy tavirózsza bimbót a hajába. Ő maga lefeküdt a vízparton és amíg arca félig a vízben volt, kinyújtotta a kezét és leszakította a virágot. Csaknem mindig akkor történt ez, amikor reggeli misére harangoztak a város tizenhét templomában és a kisasszony-temető kápolnájában. (A régi temető, amelyben turbános török sírokat lehetett látni még, tőszomszédja volt az érseki kertnek.)

A rendes, nagyon színes és igen szagos virágokhoz nem nyult Ilona. De az apja elhozta neki mind, mind, amely már egészen kinyílott, nem volt bukétába való. Az ölébe hánnya, a kezére szórta, koszoruba kötötte, a fejére tette, a lábait is beborította. Estefelé, amikor gyertyát kellett gyújtani, ki sem látszott belőle. Akkor odament hozzá az öreg Tündér és az öreg Tündérné, két kicsiny, kedves, ősz tót ember, az apja meg az anyja. Minden este mindkettő megcsókolta a kezét, mielőtt aludni vitték volna. Az öreg tótul beszélt vele, amit Ilona nem értett. Ezen nevettek, a kertész mindig igen vig volt. Annál szomorubb az asszonyka, egyre sóhajtozott:

- Ki az, aki téged elvesz, hol van, aki méltó párod lenne? Még egy katonatisztnek se adlak, senkinek se adlak!

- Az érsek ur ő eminenciája fogja téged megesketni! jegyezte meg erre az apa kenetesen, titkolódzva és dicsekedve.

És valóban az érsek őket igen szerette, minden estefelé kigyalogolt a messzi rezidenciából. Még a nagy decemberi hidegekben is, amikor az öreg kanonokoknak oly nehezükre esett a szomszédos székesegyházba járni. Roppant hideg volt a völgyi városban, a megfagyott hóban a piacra és a boltokba vivő utakon kívül sehol semmi nyom. Az érseki kert felé, - amelybe idegeneknek tilos volt a bejárás, - szinte nőies nyoma két finom lakkcipőnek. Az öreg érsek gyertya-gyújtás előtt ott volt a melegházban. Szép szikár alakja, bizony hajlott már egy kicsinyt, friss kicsiny arca, - a haj hófehér már rajta, - egy kissé megzavarta a növényeket, amelyek, esteledvén, szundítani kezdtek. Kivéven a kacér és korhely virágokat, az éjjel nyitókat.

Ő eminenciája vagy kétszer végigsétált a melegházban, megnézte, küldhet-e holnap ajándékba déligyümölcsöt, ért-e ananász vagy eper, megszagoltatott, megsimogatott egy-egy szerényebb virágot, leszakított két bimbót, egyiket a bréviáriumába tette, a másikat meg odavitte Tündér Ilonának. Az öregek már akkor ott állottak a leány mellett, mint éppen ma is. A főpap kétszer kezet csókoltatott magának a leánnyal, megsimogatta és megnézte mit olvas:

- Szép-e? kérdezte kedves és bánatos mosollyal. (Ettől a mosolytól féltek a miniszterek is.)

Szüzi vállain egyet vont a leány:

- Nem is tudom, olvasom. Nagyon regényes. Lehet, hogy így volt, lehet, hogy nem volt így. Szép a nyelvezete.

- És szereted-e benne a szerelmes lovagot?

- Nagyon kiállhatatlan. A többi férfiak is mind, mintha meg lennének bolondulva.

A főpap halkán elnevette magát, aztán odafordult kertészéhez, akinek már több rendjele volt a királytól, de akit ő eminenciája még mindig kertészinasnak nézett. Harminc esztendővel ezelőtt hozta le magával Tótországból. Ugy beszélt hozzá, hogy nem is nézett rá:

- Adjátok férjhez a lányotokat, elkezdd tettetni. Szébb lenne, ha mindig így maradhatna. Tavaszra majd megesketem, de a tavasz rossz az öregeknek. Akkor már én, lehet, fekszem a nagy templom alatt. Aki utánam következik, bizonyos, hogy rosszszivű, gögös és világias lesz. Siessetek.

Esteledett, de holdvilág volt és nagy világosság. Az érsek kivette piros selyem zsebkendőjét és abból egy gyűrűt, jegygyűrű formájút, de belül igen apró brillántok voltak benne:

- Ez a tied lányom. Add annak, akit majd nagyon, de nagyon szeretsz. Másnak ne add. Nem adod-e?

- Nem én! felelte a leány egyszerűen, míg a kertészpár szapora könyeket hullatott.

- Esküdj meg erre a gyűrűre! folytatá félig tréfásan, félig komolyan a főpap.

- Esküszöm! szólt a leány, majd komolyan hozzátette: És ha senkit, ha senkit se szeretnék?

Összeráncolta homlokát - mert bizony nem volt az ráncos - az érsek, meg is dorgálta a kaméliaarcu, de márványszivű leányt. De hamar megbékélt és a gyűrűt a Tündér Ilona ujjára huzva, mondá:

- És mondd meg annak, hogy én adtam.

A gyűrűnek nem lehetett valami igen nagy értéke, de a főkertész már igen szép vagyont gyűjtött az érsek jóvoltából. A leggazdagabb volt az összes uradalmi tisztek között, rakásra szerezte az ékszereket a leánya számára. Ennek a kedvéért vetette le megszokott szláv nevét is, amely hasonlított az ujhoz, a fölvetthez.

Tündér Ilonának itt nagy hire lett, annál nagyobb, mennél kevesebben látták. Mert sohasem járkált a városban; a melegviztől az üvegházig, a fürdőig, vagy az apácák templomáig tudta jól az utat. Egyszer volt a vásáron is, egyébként nem ismerte a helyet, ahol lakott és nem is volt kíváncsi a lapos kövekkel kirakott utcákra és terekre, ahol jogászok, tisztek és más fiatal emberek kísérgettek fiatal hölgyeket, vagy egymással sétáltak és Tündér Ilonáról sokat beszélgettek.

II.

Menyasszonyi bokrétát rendelni Barcza jogtanár - a római jog tanára az érseki lyceumon - elment a főkertészhez. A város kiválóbb urainak nagy alkalmatosságra, kegyesen, szíves-ségből - és igen nagy árért - az öreg kertész szolgált bukétával s sírkoszorúkkal. Instálni kellett egy kicsinyt, az udvarból engedély-írást hozni és lehetőleg jóval az alkalom előtt megrendelni.

Barcza az esküvő előtt egy héttel jelentkezett, maga jött, hogy izléses legyen a bokréta, de titokban, maga előtt is alig vallva meg, súgva pusztán, arra is gondolt, hogy hát ha a híres Tündér Ilonát megláthatná? Pedig szerette a menyasszonyát, tíz év óta járt avval jegyben, sőt csak azért lett belőle ember, hogy annak a kezét megnyerhesse. Unhatta ő is a jogtudományt, de tanár lett belőle, hogy egy kövércs - és bizony egy kissé vörös - kéz és a gömbölyű, nevetős és izgatott, kedves alak is vele, az övé lehessen.

Halvány, feketeszakállas, magas férfi volt, akit a tanítványai mind ki nem állhattak, mert elkurizálta előlük a kedveseit.

A tanár Tündér Ilonával találkozott. A lány vigyázott a kertészlegényekre, olvasott és amikor meghallotta lépteit, föltekintett reá hideg lila szemeivel. Mint egy tárgyat úgy nézte meg.

A jogtanár zavartan köszönt s a leány elmosolyodott:

- Mit tetszik? kérdezte hideg hangon.

- Egy bukéta.

- Igen. Olvastam a helyilapban... kedves menyasszonyának. Az apám lent van a karfiolágyaknál; tessék hozzája menni.

A tanár nem mozdult. Ilona tovább olvasta a Hat Uderszky-leányt.

- Azt akarja, hogy fölvegyem a rendelést? - mondá, amikor látta, hogy a tanár nem tudja magát mire határozni és ott áll, mint egy ágas.

- Semmit sem akarok, csak kérek tanácsot. Milyen bokrétát csináltassak?

- A menyasszonya milyent szeretne?

- Amilyent én.

- És a tanár ur?

- Amilyen Ilona nagysámnak tetszik!

A leány csodálkozva nézett a tanárra, az meg valósággal meg volt ijedve magán. Egészen kijött a formájából, be sem mutatta magát, remegett, mint egy tandíjt nem-fizető diák a nagyságos és főtisztelendő főigazgató előtt. És mást beszélt, mint amit akart, ime, életre-halálra kurizált valakinek, akit először látott életében és abból az alkalomból, hogy nászbokrétát rendelt a menyasszonyának.

Tündér Ilona biggyesztett egyet ajkain, amelyeknek oly finom rajzuk volt, mint némely ritka, exotikus csigának. A megvetésnek valami tört hangját hallatta, amelyet némely elbizakodott és impertinens írók ebben a közönséges és koldus betűben szoktak kifejezni, hogy „a”. És csak azután felelt:

- Az én izlésem az, ami az apámé! Tíz forinttól száz forintig lehet kapni. A száz forintos persze szebb. Tessék választani, tanár ur!

Tündér Ilona bólintott a nimpheás fejével és tovább olvasott. Nem nézett föl a tanár hebegő köszönésére sem és nem nézett utána, amint az elment arra, amerre jött.

A jogtanár fájó fejjel támolygott ki az üvegházból és igen kevés öntudattal ment végig a meleg vizek partján, le a hóba ágyazott kis városba. Mint egy kiállhatatlan szagu, rikító és hosszú, hosszú száru hinárvirág, úgy ütődött az orrába, ütögette a fejét, hálózta be lábait, huzódott utána az a „Sok szerencsét, tanár ur!”

Már ágyban feküdt a „szerencse”, amikor a városba érkezett. Szerencséje, - menyasszonya feküdt ágyban, sokat dolgozott, kimerült, nem is volt valami jól, de semmi komoly baj. Voltaképpen egy kis láza volt attól, mert az utolsó hét nagyon lassan mult.

A tanár el akart menni, hogy illedelmes legyen, de a menyasszonya kikiabált.

- Te vagy itt, gyere be! Beszélgetni akarok.

Az anya mosolyogva protestált és megígértette a vőlegénnyel, hogy elfordulva beszélget.

- Fogjátok meg a kezem, rosszul vagyok, - mondá a menyasszony. Az anyja megfogta.

- Nem te, ő!

A férfi megfogta.

- Oh, egyszerre jobban érzem magamat! - szólt a menyasszony, a benső forróságtól rekedtes hangon.

- Már nem szeretem! - szólt magában, megborzongva a férfi.

Az anya boldogan nézte őket és hallgatta, amint leánya udvarol, pöröl, szenvedélyes vallo-másokat tesz, féltékenykedik, kergetődzik a szerencse arany-amorettjeivel, óriási paneaukat fest a boldogságról, templomot, termet, kis hálószobát, eget, földet, mindent benépesít. És tekintetével átkulcsolja vőlegénye nyakát, térdeit és megcsókolja vőlegénye kezét, amikor úgy hiszi, hogy anyja nem vigyáz rájuk.

A vőlegény mosolyogva hallgatja beszédét, de lelkében csodálkozva és megrendülve fordul egy másik leány felé. És kérdi magától: vajjon nem egy iszonyu és alávaló véletlen áldozata-e, amikor itt ül és imádatja magát, amikor a meleg víz partján, az üvegházban kellene állnia - vagy térdelnie - és a másikat imádnia.

Hamar hazament és másnap ismét elment a kertbe virágot rendelni. Elhatározta, hogy úgy bánik Tündér Ilonával, mint ahogy más leányokkal szokott, akiket szép, meleg szavainak áradatjával úgy tudott végigzudítani, hogy beleszédültek. Nagy homloka alatt, sötétben ülő barna szemei fensőbbiséggel néznek majd reá és finom kezeinek magyarázó gesztusai is megteszik a maguk hatását.

Korán volt, Ilona haját tűzte meg kontyba, az aranycsőrű boa még ott bujkált a nyaka körül, leomlott hajában. A tavi-rózsák még frissek, de fehér szirmaik sárgásaknak tetszhettek a leány reggeli színéhez, mely maga volt a világosság, némi rózsás hamvval.

Szóba se állt a férfival, apja felé mutatott. A tanár alig hallható hangon szólította meg:

- A kisasszony olyan kegyetlen, mint a nagy virág a hajában, ragyogó és szivtelen és nem tud róla semmit!

- Apám! kiáltotta Ilona, de az öreg nem hallotta meg.

- Amig történne velem valami, nem tudom, mi fog történni, meg kell mondanom, hogy mit gondolok magáról. Azt gondolom, hogy elcserélték és maga az én menyasszonyom!

- Ez szemtelenség! - suttogta a leány elhalványodva és apjáért kiáltott.

- Gyövek, mindjárt gyövek! - kiáltott az öreg valahonnan a kert mélyéről, látni nem lehetett. Remegő ajkakkal, sietve folytatta a tanár:

- Nem bánom, akármi történik velem, mi velünk. Maga az, akiért dolgoztam, akiért valami lettem. Elrejtőzött előlem. Mennél jobban rejtőzik, annál jobban keresem és a törvény nekem fogja adni. Örültséget beszélek, örültség, amit teszek, de ez az igazság és mást nem tehetek. Ha kegyetlen hozzám, annál jobban szeretem, ha megaláz, imádom, ha lenéz, elűzhet, kiverhet, vissza fogok kuszni, lábai előtt fogok meghalni...

- Fúj! hangzott föl az utálat hangja a Tündér Ilona ajakáról.

Barcza János valóban egy kissé furcsa volt, amint ily élesen, határozottan és hirtelen beszélt. A leány arcán egy-egy gyenge, kényszerű mosoly villant át, de azért szigorúan mondta:

- Meg fogom mondani az apámnak, ön egy szemtelen ember!

Az öreg tót jött is már, lányának szóló mindenféle kedveskedő, bolondos és jórészt szláv szavak jelezték, hogy jön, mert lépéseit nem lehetett hallani, őt magát nem lehetett látni a sűrű sötétzöld bokrok között.

Ilona nem szólt, fölkel, ujjal rámutatott a jogtanárra:

- Ez az ur.

Aztán elment. Fölemelt fővel, lassan ment végig a citromalén, jobbról-balról végigsimitva a leveleket, aszatot, élősdigombát, ahol látott, ezekért lehajolt, az utra dobta, de amig ezt cselekedte, a boa lecsuszott a nyakáról, haja lezuhant arcára és reggeli ruhájának természete miatt nyakán és tarkóján túl hátának egy része is látszott. És a növények árnyékában világított, mint valami égitest.

A tanár utána nézett, nézte és látta még akkor is, amikor Tündér Ilona már eltűnt. A főkertész a megrendelő vállára tette a kezét és türelmetlenül mondta:

- No?!

Megrendelte, meg tudta rendelni a bokrétát. Olyan szép és drága legyen, amilyent még nem csinált soha. Olyan, mintha a tulajdon leányának a nászára csináltatná.

- No, no! az öreg csak annyit szólott és másnap elküldte a bukétát. Tíz pár tavi-rózsa volt, nyílásának teljében, a nász édes pompájában. Ezek körül még egyszer annyi nyoszolyólány: félig kinyílt fehér adriánápoli rózsa. Ezeknek a feje mögé, illedelmesen följebb emelkedett: ugyancsak annyi sötétsárga francia rózsa, a vőfélyek. Manzsettája természetesen nem volt a bokrétának, sem drágaköves fogója. Valahogy úgy volt megkötve, hogy nem látszott a megkötése, az ostoba és prózai drót sehol, egy pálmaágból nőtt ki az egész.

Ideje volt, hogy elkészüljön: egy fél nap volt már csak az esküvőig. A fésülőnő rémülten szaladgált a lányos házakhoz, sok helyre kocsin vitték...

A vőlegény küldte a bokrétát Tündér Ilonának. Egész éjjel irt, vastag kartonpapirosra egy hosszú, hosszú levelet, de olyan szép betűkkel, mint amilyeneket régi barátok kézzel nyomtattak. A római jog tanárának gyengéje és ereje volt a kaligrafia, egészen ifju korában abból élt, hogy hölgyeknek névjegyeket rajzolt. A láz ez óráiban összeszedte régi tehetségét és hihetetlen finomsággal és találékonysággal rajzolta ki levele elején Tündér Ilona nevét. A T és az I betűbe kis kigyók és nefelejcskek közé alig-alig látható betűkkel egy-egy vers volt beírva, az egyiket Petőfi költötte, a másikat ő maga fordította latinból. Más levelet nem irt, nem tudott. Ebben a levélben sem volt valami értelem, csak őrzöngés és imádat. Némi logika még talán abban lehetett volna, amit az aranycsőrű hermelinről irt. Hogy mindennek ez az oka, mihelyt meglátta, szívébe szurt égő csőrével és kiperzselt onnan mindent, ami előbb benne élt...

Reggel volt, de már mise után, amikor Ilonának átadta egy parasztasszony a bukétát és a levelet. A virágokat megszagolta, a levelet elolvasta, megbámulta és a gyönyörű betűk tetszettek is neki. Egy pillanatig habozott is, szerette volna mindkettőt megtartani, különösen a gyönyörűen rajzolt betűket. Legalább anyjának akarta megmutatni, de hiába kereste, talán bement az is a városba, nézni, hogy ismerősök mint készülődnek az esküvőre. Nem volt senki, akinek hamarjában meg lehetett volna mutatni, gyorsan elhatározta hát magát.

Odaszaladt a melegház üvegfalához és kinézett az utcára. Nem sokáig kellett keresgélni, hamar meglátta Barcza Jánost, aki ott állt az utca közepén és várta, mi történik, miután a parasztasszony semmi választ nem hozott.

Ilona egy kertészlegényre bízta a választ:

- Itt ez a bokréta és ez a levél, kimegy és mindkettőt a sárba tapossa, az előtt az ur előtt, ott, hogy az lássa. Mondja, hogy én parancsoltam.

Egypár perc múlva megtörtént. És egy óra múlva, íróasztalánál, a tükörnek fordulva, Barcza János biztos katonafegyverrel halántékába lőtt.

III.

A harangok kongtak; a bálokat elhalasztották; a két lap gyászkeretben jelent meg; a társadalmi élet, melynek pangásáról mindig panaszkodtak - egyszerre föllendült a halott körül. Akik rangjuknál fogva rendszerint nem voltak beszédesek egymással, most beszélgettek. Jöttek-mentek a közönségesen elhagyott utcákon és vacsora után kis kézilámpások egész sora világított, reszketett végig a megfagyott havon. Természetesen mindenfélét beszélgettek és okokért elkeseredett szenvedéllyel kutatták a multat, túrták a jövőt. Szóba jött a nyomorult pénz, a még alávalóbb testi nyomorúság: nem mert megházasodni, miután sokáig késlekedett, kalandozott a házasság körül, most rettegett belemenni.

Bezárkózva, a pusztá földön heverve, fogvacogva, szólt egy leány, ezerszer egy napon mondta magának:

- Mert nem szeretett.

- Mert engem szeretett! mondta egy másik, dermedten ülvén délszaki növények között, a fullasztó, nedves melegben. Mindketten egyformán keveset tudtak egymásról, de érzéseikkel kutatták egymást. Nem szóltak azonban senkinek; az egyiknek, a menyasszonynak, csak

annyi öntudata volt, hogy mint egy nőtény tigris, véresre, halálra vágyta volna harapni maga körül az egész világot. A másik szomorúan nézte, hogy mint rendelik szegénynek a sok élővirág-koszorút barátjai és annak feleségei, akiknek leánykorukban udvarolt, a papok, még az apácák is, akiknek jogi tanácsadójuk volt.

Tündér Ilona estve odabujt az anyjához:

- Takarj be mamuska; fádom; ölelj meg, félek!
- Mitől félsz, aranylibuskám?
- A tanár engem szeretett, azért tette.
- Ugyan, ugyan, kis bolond gyémántkám.
- De mondta!
- Másnak is mondta, verd ki a fejedből, aludjál!
- Oly szépen tudott rajzolni, írni; derék, művelt ember volt, de nem tudtam szeretni, ha nem tudtam, fáztam és féltem, hogy rám nézett. Most se tudnám, hiába jönne; juj, ha eljönne!
- Ha szeretett, szeretett, ha nem szeretted - nem szeretted. Amit keresett, megtalálta, sirassa a menyasszonya, te csak ne sirasd, Ilona!

Szepegve aludt el Tündér Ilona. Sokszor fölébredt, az anyját mindig felköltötte, mindenféle bolondos dolgokról kérdezte:

- Mamus, szerelem, mindenki azt mondja, hogy milyen édes. Voltál-e te szerelmes?

Az öreg asszony félálomban felelt:

- Voltam bizony. Voltam bizony, többször is mint egyszer. Emlékszem is rá, álmomban egészen jól. Reszket attól az embernek még a haja is, amikor a férfi hizeleg, aztán a lány még jobban hizeleg, lefeküdnék az ember a pusztára földre, hogy a másik rajta a szöges csizmájával átjárkáljon és mennél jobban fájjon...

A tót asszonyka mindjárt imádkozott ezután. Megdörzsölte a szeméit, egyet-kettőt, gyengét ütött az Ilona meztelen vállaira, igen, a vállára!

- Mindjárt megverlek, rossz leány, bolondot üzöl belőlem.

Ilona fölsóhajtott:

- Mama, mama! Én úgy érzem, hogy sohase fogok szeretni.
- Jó, jó, csak aludjál! - szólt az öreg asszony és befordult a falnak, onnan morfondált:
- Hát az érsek ur gyűrűje?
- Bedobom a tóba. Előbb, azután magam is utána ugrom!

Erre az öreg asszony gyertyát gyújtott, úgy megijedt. Így beszélgettek még egy keveset, aztán elaludtak. Másnapra Ilona egészen megnyugodott már; az apja, aki igen tréfás ember volt, azt mondta: aj, aj, nem volt neki pénze! Aztán alig látta egyszer-kétszer, akkor is csak úgy, mint egy jelenést.

Virágokat azonban küldött a koporsójára, egy csomó tavi rózsát. A temetést is nézte a meleg-házból, mert a tanárt a szomszédos, ugynevezett kisasszony-temetőbe vitték. A szemei meg nedvesedtek, amint nézte a káptalan híres négy fekete lovát; méltóságosan, igen lassan mentek fölfelé azok a parton, mintha csak sokára, nagy sokára akarnának a templomba menni...

IV.

Csend lett: a farsang elmúlt, bőjt következett; a hó olvadt szerte a völgyben. Igen sok házi táncestét tartottak, hogy kipótolják az elmaradt és elrontott bálokat. Még mindig nagyon sokat beszélgettek a jogtanárról és a lányok sokkal melegebben bántak lovagjaikkal, mint rendesen. Ilona maga is kedvesebb és figyelmesebb volt azokhoz a katonatisztekhez és jogászokhoz, akik az apjánál egy-egy váll- vagy mellcsokrot rendeltek. És ezért mind többen jöttek, úgy, hogy délelőttiüket nem tölthette többé - a szokott kényelemben - kedves helyén. Estefelé járt le, amikor ő eminenciája szokott jönni, sohasem üres kézzel. Mindég kényeztette, de most néha bosszantotta is. A főpap volt az egyetlen, aki a kertész családján kívül, sejtette, talán tudta is a tanár halálának okát. Penitenciát is szabott Ilonára, egy hétig nem szabadott a hajában virágot viselnie. Hozott neki egy hosszú imádságot, latin nyelven, pergamenre írottat. Ezt be kellett a leánynak tanulnia, az érsek ur mindennap kikérdezte.

Egy napon azonban nem mondhatta föl a leckét Ilona. Ő eminenciája nem jött el. Reggel mindhárman bementek az udvarba, hogy megkérleljék, ha haragszik. A főpap rendesen hajnalban szokott fölkelni, de most tíz óráig ágyban maradt. A szakács maga rettegés között ment be hozzá, hogy az étlapot elkérje tőle. De az érsek végképpen elaludt.

Most zúgtak még csak a harangok. Egy hétig, valameddig csak ki volt terítve. A palota legszebbik termében, mely valóságos trónterem volt, bársonyos és aranyos, - feküdt a fejedelem csudaszép szövetek között, ezüsttel és gyönggyel áttört selyempárnákon. Tisztelettel, félelemmel vették vala körül papok, szűz-nővérek, a nép, cselédek, gyermekek, mert mindenkit beengedtek most hozzá, legtökéletesebb szobájába.

A kertészek a legszebb virágaikat mind idehozták és Ilona is gyakran feljött, hogy rendezkedjék és imádkozván, sirjon.

Egy teljes hétig ünnep volt a városban. Csupa gyászpompa minden, de semmi gyász, a főpap nagyszerűen, ünnepiesen, de finoman és derűsen ment ki a világból. Imádságok, virágok, régi selymek és igazcsipkék árjába öltöztették, miglen betették ezüst ágyába, tágas és világos márvány-kriptájába, a főtemplom alá.

Nagy ablakos, napsütéses széles hely volt ez, ahová a gyerekek is be mertek nézni. A temetésen nem sirt senki, a pénzért siró parasztasszonyokat a parokia udvarára bellebbezték; a kántorok gyönyörűen énekeltek, egy idegen püspök gyönyörűen beszélt.

Az érsek szívét pedig kivevék a testéből és beletették egy arany amphorába, hogy elvigyék egy nemes kis tót faluba, a családi sirboltba. Aki hozzáférhetett az amphorához, az megcsókolta, Tündér Ilonának is odanyujtották, ajkával érintette, keservesen sirt, lelkéből, most érezte, hogy mily jó volt hozzá ő eminenciája, oktatta, becézte, szidta, ajándékokkal halmozta el. A mosolygó arcú büszke nagyur, aki csak egy királyi herceggel tartott barátságot, mindenkit tegezett, de senkivel sem volt intimus: neki atyai barátja méltóztatott lenni, még francia diskurzusokra is tanította, megáldotta és - vagyonának egy nem jelentéktelen részét reáhagyta.

Mindenki meg volt lepődve, amikor ő eminenciája végrendeletét kibontották. Magánvagyonának általános örököse egy liberális hirben álló unokaöccse lett, az, akit husz esztendeje nem látott már, akit nem bocsájtott színe elé, a mióta felnőtt. Az udvar a temetésre sem hívta meg és amikor az mégis eljött, rossz bérkocsin utoljára baktatott a gyászmenet után.

Csaknem egy millió jutott Ilonának „kedvelt főkertészem kis leányának”, mert a testamentum régen, tizenöt év előtről kelt. Megokolás, magyarázat semmi. A város foglalkozott azzal, hogy magyarázatokat költsön, de a kertész családba nem jutott el azokból egy szó sem, apa, anya és leány az elköltöztetett áldva, gyászruhába jártak és meglegedetten éltek a melegházban, amíg jött a tavasz és eljött: az új kérés.

V.

Az érsek öccse egy fölállítandó szobor érdekében - és a hagyaték dolgában - lent járt a városban. Igen ünnepelték, az akadémia fiatalsága szeretett volna fáklyásmenetet rendezni, de ő kérte, hagyják el mostan.

A lányokról kérdezősködött és ezek között Tündér Ilonáról. A leány körül támadt mithosz ebben az időben volt a legteljesebb. A kertészlegény, aki a szegény jogtanár bukétáját a sárba taposta, már beszélt a szobaleányokkal és ezek az urnőjükkel; világosság áradt szét a *kis-asszony*-temetőben.

A szabadelvű költő elhatározta, hogy meglátogatja, megalázza és megbünteti a kegyetlen vidéki leányt.

Elment a melegházba, szívesen látták, Ilona kezét adott neki, ő megcsókolta a kezét gúnyosan, a leány pedig hagyta egész komolyan.

A költő mindjárt a tárgyra tért. Előbb azonban körülnézett.

A főkertész előtt kötő dolgozott. Az öreg asszony állva, de igen sürgősen harisnyát kötött, nagy fehér harisnyát. Tündér Ilona a Hat Uderszky-lány regényét tartotta a kezében, mert még mindig nem olvasta át.

Egy cseppet se voltak meghatva ezek, csak kíváncsi tisztelettel néztek reá. A leány a nyakkendőjét nézte, egyikét ama híres nyakkendőknél, amelyekben annyi fantázia van. A gyászhoz képest fekete volt a nyakkendő, de milyen fekete! Selyem, babos és virágos.

Az anyóka tekintete a vendég kis és fehér kezein akadt meg, az öreg ur pedig azt vizsgálta: mért van az író nadrágja föltúrva, holott nincs egy csöpp sár sem.

Jól megnézegették, csaknem zavarba hozták. Össze kellett magát szedni, a hangja amikor kezdte, mégis hamisan intonált.

- Eljöttem, hogy megnézzem magukat, a híres lányukat, akiért, úgy hallom, agyonlövöldözik magukat a gavallérok, mintha verebek lennének!

A kertész közbevágott:

- Bolond beszéd urocskám, pesti beszéd! Az öreg megrázta kötényét, hogy a föld, a gaz lehulljon róla, mérges volt és mérgesen a dolga után ment. Kevés vártatva az asszony is utána tipegett, hátra-hátra nézve, hogy a bolondos idegen nem tesz-e valami kárt a lányukba? A szülők beleverték magukat egy sűrű cserjésbe és onnan lesték a fiatalokat.

Egymásra néztek. A lány komolyan, kitanulhatatlanul. „Ez a gögös asszonyok nézése!” gondolta magában a férfi. Fürkészően, gúnyosan nézett reá, fájdalmat szeretett volna neki okozni, megalázni, megsérteni, megverni, mindenekelőtt pedig kihozni a sodrából, fölmelegíteni, megkönnyeztetni.

Másodszor találkozott életében ilyen szívtelen - és bizonyára szellemtelen - görög szoborral, akit összetörni lett volna kedve. Ő maga is hideg, öntudatos teremtmény volt, akinek nem volt temperamentuma, nem voltak vágyai és éppen azért örökösen forró vágyakkal kérkedett, mindig tüzes temperamentumát állította az előtérbe. Abból állott a mulatsága, hogy asszonyokat és lányokat, nagyobb, kisebb csoportokban elbolondított, lehetőleg gyorsan, halálra kergetve magát és a halálos veszedelem közelébe sodorva azokat.

A forró levegőjü Budapesten, holott oly gyorsan kinyílnak és olyan dúsan, pompásan virágoznak a lányok, holott annyi mód van a szerelem példáit színről-szinre látni és ahol a férfiak alig tesznek egyebet, mint kinos-keserves verejtékezéssel pénzt keresnek, hogy mód-

juk legyen szépen, kényelmesen, nagyon is sokat szeretni: a szép hangu, formás külsejű költő igen szerencsés volt. Azaz inkább szerencsés lehetett volna, ha az utolsó pillanatokban, amikor a szerencse teljesen átadta volna neki magát, el nem ügyetlenkedte volna a dolgot, vagy el nem szökött volna előle.

- Ur a nagypapája, nevezzen engem egyszerűen Viktornak? - szólt rá a költő Tündér Ilonára, amikor ez leürasza és megkérdezte tőle, hogy mi ujság Pesten?

A leány beleegyezett, a férfi leült lábai elé, a leánder kádjára és kérdé:

- Hát van, ami magát érdekli a világon? Mi az?

Ilona egy pillanatig gondolkozott:

- Igaz, mindig nagyon elfáradok Pesten, beteg leszek, a sok járkálástól megfájdul a lábam, elrontom a gyomromat; boldog vagyok, ha itthon vagyok!

- Maga alszik! - szólt a férfi csendesen, majd nagy titkolódzva hozzátette:

- Föl kell ébresztetni.

Fölállott, megtalálta a hangját, egyszerre elemében volt:

- Álomtündér, keljen föl és menjen, én mondom, én parancsolom!

Ilona a szemébe nevetett:

- Én ébren vagyok, maga álmodik!

„Oh” gondolta magában az érsek öccse „ez a leány teljes tökéletesen műveletlen.” Nemhogy lekötöni, de még csak megfogni sem tudta sehogyan. Tekintete lesiklott selymes arcáról és amikor elburkoltan tüzes, szerelmes, titokzatos dolgokat beszélt neki, lénye oly érintetlen, változatlan maradt, valamint a lilimé, melyhez - valamely szegény férfi - szónoklatokat tart és ditirambust mond - az illatról. Kedve lett volna abban hagyni az egészet és elmenni a kaszinóba, ahol a férfiak hizelegnek neki, mert az ur ama Azrák törzséből való volt, akik inkább meghalnak, minthogy szeressenek. És ha a leányok - a genie is tudatlan, a romlott is jó közöttük - ha a leányok tüntetéssel szerették, ha tettettett diskréciója dacára az asszonyokkal való fél-viszonyainak hire ment a férfiak között és ha ezeknek a tekintetéből látta, hogy ő milyen kemény és szerencsés legény: büszke volt, boldognak és kielégítettnek érezte magát. És amikor reggelente ránézett a kabátjára tűzött friss virágra - amely az idényhez válogatott, de mindig fehér volt - valami sajátos, izgatott, édes érzés kelt benne, hasonlatos a száz szirmu szerelem valamelyik korcs szirmához; valóságos érzés, lelkes és fantáziás, - önszerelem.

- Nem olvasott maga tőlem soha semmit? kérdezte az író, miután látta, hogy Ilona a hosszabb csend alatt bele-beletekintget a Jósika regényébe.

- Lehet, hogy olvastam, de én nem nézem a könyvek címét, hogy ki írta. Talán olvastam, az érsek ur hozott egyszer egy könyvet...

A lila szemek most harmatozni kezdtek. A leány nem tudott ő eminenciájáról beszélni, vagy csak gondolkozni is róla, hogy egy-egy kicsit el ne sirja magát.

„Soha ilyen gyönyörű képet nem láttam még! Szeretném a - szobám falára!” gondolta magában a költő és möhön nyult a kép után, most már azt hitte, van eszköze hozzá: a közös emlék, a közös jöttevő.

- Mi kettőnket szeretett csak. Együtt voltunk az ő szívében. Azt akarta, hogy szeressük egymást. Isten tudja, mit akart velünk!

Hizelegve, ábrándosan szólott, a leány szemöldjei megrezdültek a hangjától, vagy a sirástól.

„Ah, elevenedik, ébred, most még szebb!” gondolta magában a férfi. „Nem képnek, de feleségnek is elvállalnám, ez az első, akit elvállalnék!” füzte tovább és amíg Ilona fejét elfordította, hogy szabadon könyezhessen, amíg a leány alakjának búbajos kigyóvonalait nézte: a szíve feldobogott:

„Nekem volna a legszebb feleségem a világon. Ez egy pointe, amelynél meg lehetne állapodni. Küldetésem egyik része ezzel be volna fejezve. Vigyázni kellene rá, annyi bizonyos, egy ilyen álom, ha megelevenedik... Valaki megölte magát miatta; szegény, bolond, vén diák! Leány, leány! De ebben van valami, amit még nem láttam, egy égi önzés, amilyen a csillagokban lehet...”

Bolondokat beszélt magában össze-vissza és ezekből egyet-mást talán ki is mondott volna, ha a kertész nem köhécsel erősen és az anyóka nem hívja, hogy jöjjön és nézzen meg különös formájú kelkáposzta-fejeket és kalarábákat.

- Olyan nincs Pesten; kár, hogy ő eminenciája nem láthatja.

Türelmetlenkedett, valami lényegest mondani akart, de föltűnő gorombaság nélkül nem lehetett tovább a leánnyal. Esteledett is; a kertészlegények már a falhoz támasztották a gereblyéket. A szerszámok hosszú árnyékaitól vajjon nem félték-e a bóbiskoló virágok? Mert igen sok olyan növény volt a kertben, mely oly korán elszundit, mint a gyerek; puha, gyöngéd virágok, nyitott ajkkal alvók, kemények, férfiasak, akik szájukat erősen összefogják és nem is lélekzenek.

Este van; halk zengés áradt el az üvegteremben. Lábujjhegyen jártak, halkan beszélgettek. A macskákat felköltötték, hogy menjenek be a házba, ha aludni akarnak.

- Gyerünk! szólt az öreg.

Az öreg asszony egy nagy vörös rózsát levágott és a férfi kezébe adta. De nem hívta meg, hogy jöjjön el máskor is. A leány is álmosan adta a kezét, de úgy, hogy a férfi megcsókolhassa.

- Nem! szólt tréfás daccal a költő és fölhasználva az alkalmat, amíg a kertészpár egy ravasz, magát megfagyottnak állító verebet búvóhelyéből kiparancsolt, addig, amíg az öregek a verebet szidták és elnevezték mindennek, csak jónak nem, - erősen megszorította a leány kezét és erős gögös hangon suttozta:

- Nem; a kezét nem, az ajkát akarom megcsókolni. És meg fogom; értse meg, meg fogom. Nem lopva, nem erőszakkal, maga fogja nyújtani, hizelgő szóval, nedves lesz a szeme!

Soha idegen ember nem csókolta meg és lelkében úgy élt a férfiaknak adott vagy azoktól kapott csók fogalma, mint egy rossz, sőt kómikus szokása. Még halványan, sejtelemképpen sem élt benne az a kultusz, amellyel fiatal leányok - a csókot - nagy áradozással és tudattalan kábultsággal körülveszik - amíg ajkuk érintetlen. Nem volt benne meg a lányok vágya, hű lenni ahhoz, akit még nem is ismernek és megőrizni arcuk szüzességét, egynek, az elsőnek, akinek majd mondani lehessen: engem te előttem nem csókolta meg senki!

Az embereknek jobb időkből, régi-régi időkből való szép szokása, nyilván az angyaloktól tanult erkölce a csók, az, amelyet neki megígért a férfi, megütötte és megalázta, mint ahogy megüt egy urat az ígért verés. A torka összeszorult, a kezét visszavonta, piros szín áradt el kemény homlokán:

- Megálljon! - mondá, alig tudva lélegzeni is. És ebben a pillanatban született meg szívében az első asszonyos érzés: kegyetlenkedni egy férfival, elbolondítani, megalázni, meghurcolni, ha kell, kacérsággal.

A költő másnap elutazott, de hamar visszajött és azonnal jelentkezett. Mint jóismerős, mint rokon kopogtatott, elhozta a munkáit, az öregeknek ajándékot hozott, apró japáni virágcserepeket, ezüst öntöző kannát, sok kedves csecsebecsét vásárolt Ilonának. Az öregek elég szívesen látták, a leányon azonban ismét csak nem lehetett látni, mit gondol. Örült a holminknak, rakosgatta, játszott velük, de igen hamarosan elszökött a vendég elől és nem lehetett megtalálni. És ezután alig lehetett egy-egy pillanatra egyedül találni. Ilyenkor pedig még kevésbé beszélhetett vele mint máskor, a férfi minden kérdésére, minden megjegyzésére azt mondta:

- Nem tudom!

- Szeret-e már egy kicsinyt?

- Nem tudom.

- Gyüöl-e még?

- Nem tudom.

- Lehet-e reményem?

- Nem tudom.

- Mik a tervei a jövőre nézve? Akar-e ünnepelt, első és boldog asszonya lenni a világnak? Vagy el akar itt hervadni az ostoba azaléákkal?

- Nem tudom!

Összeszorított ajakkal mondta; komolyan, néha türelmetlenül, egyszer-egyszer mosolyogva, sőt némi kis kacérsággal.

„Csak több regényt olvasott volna; az a baj, hogy alig olvasott egy-kettőt!” gondolta magában az immár nagyon vagyonos költő és elhatározta magában, hogy majd visszaadja a leánynak a kölcsönt, ha már egyszer a felesége lesz. Ettől a momentumtól azonban távolabb volt, mint valaha, sőt sürgős és nagy veszedelem támadt arra nézve, hogy Tündér Ilonát elveszik közvetlenül az orra előtt. Amint híre ment, hogy nagyban és komolyan udvarol a kertészleánynak, a tóparti melegházat egyszerre udvarlók serege lepte el, az öreg kertész nagy bosszuságára és a mamuska igaz örömére, aki lánya mellett, amig mozdulatlanul trónolt a leanderek között, mosolyogva, némán, állva, kötötte a fehér harisnyákat.

VI.

Igazi szerelmes jelentkezett. A harmadik kérő, a betyár. Talán a legszebb barna férfi, aki a fekete magyar földön termett. Mindig tüzes, mindig ingerült, minden percben hajlandó valakit agyonütni, vagy magát agyonütnetni egy nagylelkű fellobbanásában. Kalandos természet, mint Dumas pére valamelyik legjobb lovagja, aki apai örökét részint hercegek barátnéival, világra szóló szépségű primadonnákkal, részint ragyás csaplóros-lányokkal mulatta el. Tartozott mindenkinek, de dúsgazdag anyjától nem kért és nem is fogadott el egy krajcárt sem, inkább beállott a cirkuszba lovásznak és amikor innen kitették a szűrét, elment egykori öregbéréséhez, parasztruhát öltött, annak rendje és módja szerint vágta a rendet és ha lovat venni bement a vásárra, nem ismerte meg az uri barátjait. És hogy teljesen paraszterkölcsök szerint éljen, búcsuk alkalmával verekedett, börtönben is ült, sőt a végén elvett egy citromképű, csitrihaju parasztlányt. Szegény asszony elhalt mellőle épp abban az időben, amikor nagyságos asszony lehetett volna, amikor az ura bronzszínű nyakába örökség útján megint egy óriási vagyon akadt.

A betyár - mert így hívták ezt az igazi nagyurat - minden teketória nélkül el akarta vinni Tündér Ilonát. Az öregeknek szólt, miután a leánnyal egyszer-kétszer beszélt:

- Adják ide. Soha egy korty bort nem iszom, ha ideadják. Kártyához nem nyulok. Adják nekem, ha nem adják, elraboltatom!

Félni lehetett tőle, hogy meg is valósítja fenyegetését. Éjszakánként, régi parasztpajtásaival a kert körül cirkált. Egy holdas estén be is mászott az udvarba, ahol Tündér Ilona egymagában sétált, mert most, hogy a tavasz egészen kinyílt, nem tudott az öregekkel egy időben lefeküdni.

A leány nem ijedt meg tőle. Rászólt a komondorokra, hogy le ne huzzák az éjjeli vendéget.

- Itt vagyok! szólt a betyár. Jösz-e velem?

- Nem!

- Miért nem?!

- Mert nem szeretlek!

A férfi megfogta a leánynak mind a két kezét.

- Meghalsz akkor itten.

Ilona sikoltani akart, de nem tudott. A kutyák pedig ostoba ésszel alighanem szerelmi idillre gondoltak és diszkréten hátravonultak.

Mélységes, édes és borzalmas csend.

- Te is meghalsz, én is! szólt a betyár ur újra és eleresztette a Tündér Ilona holthideg kezét. Az ott állott előtte, a holdfényben, félig nyitott szemekkel. Az arca, a nyitott melle oly fehér, egészen egy szín fehér selyem éjjeli köntösével. Nem mozdult, nem élt.

- Mért nem szeretsz? mondd, suttogetta gyűlöletteljes és kérlelő szóval a férfit.

- Mert nem tudok szeretni! mondta lassan, tagolva, feltörő könnyek közepette a leány.

A betyár megrendült, csaknem arcára bukott. Aztán összeszedte magát és elment arra, amerről jött. Ment, ment és újra neki vágott még az éjjel a bor és szerelem tengerének.

VII.

- Férjhez fogok menni! mondta Tündér Ilona másnap az ebédnél.

Az éjjeli kalandról nem szólt senkinek. Édes anyja és a költő mégis megéreztek, hogy történt vele valami és két napon át gyanakodva figyelték. Az öreg asszony nem állhatta és úgy négy óra felé hajnalban, amikor rendszerint mind a ketten föl szoktak ébredni és egy kicsinyt beszélgetni, megkérdezte:

- Valami bajod van? Férjhez akarsz menni? Talán már választottál is?

- Semmi bajom, de férjhez menni csak kell. Mindenki férjhez megy és a vén lány irtóztató. Csak tudnék választani. Akihez elmennék szívesen, ahhoz nem mehetek! - Mélyen fűlős hajtott.

- Miért? Ki az? Csak nem a király fia?

- Kint fekszik a kisasszony-temetőben.

Kevés vártatva azonban fölnevetett. A katonatiszt jutott egy pillanatra az eszébe és hogy ehhez el lehetne menni. Mulatságos, mókás, komikus ember, nevetni lehetne rajta nagyokat. Színház otthon és a katonabanda minden héten egyszer az ő ablakai alatt játssza a térzenét.

Majd az jutott eszébe, hogy megvalósítja régi tervét, utazni megy, nyakába veszi az országot, sőt Bécsbe és Grácba is elmegy - férjet keresni. Mulattatta az ötlet, hogy maga jár a legény után és addig jár, addig keres, amíg találkozik valakivel, akit ő fog megszólítani: ugyan kérem, legyen szives, ha van egy kis ideje, vegyen el engem!

Nem felelt többé az anyja szólongatásaira, úgy cselekedett, mintha aludnék, pedig éppen csak annyi álom volt rajta, amennyi megihlette, hogy élénken, lágyan és sebesen folynak lelke képei.

A férjét kereste a férfiak roppant sokaságában, mezitláb, de diszes kalapban járva az utcákon, a szalonokban. A kérői utána, mint egy csomó csahos kutya, egyik apró udvarlójának, a tisztnek két rattlere is ott ugrált-bugrált közöttök. Mindenféle emberekkel megállott beszélgetni, magas katonatisztekkel, kerti napszámosokkal, kopogtatott a ciszterciák klastromjának kis kapuján, az öreg prior nyitotta ki és attól hirtelenében megkérdezte:

- Főúr nem látta az uramat?

Álmában ahogy keresgélt, keresgélt, egyszerre előkerült a betyár, derékon fogta és azt mondta: itt vagyok, én vagyok! Azzal felhajintotta egy nagy szénásszekérre, amelybe egészen a szeméig belesüppedt. Szédítően illatos friss széna volt, de a szekérnek nem volt feneke és ő megint csak az utcán volt az ismerős férfiak közepette, akik nagyon nevettek, amíg meg nem pillantották, hogy ime, a bástya felől gyors ügetésben jön a meghalt jogtanár. Szegény Barcza mint közeledik feléjük, vetkezödni kezd, lehányja magáról a testét, csontváz lesz és karjait kinyújtja feléje.

Ilona elpityeredett, de már az első könyvek megszelídítették a rémlátományokat és hajnali félálma egyszerre nagyon édes lett. Tengerparton sétált - de ez a tenger inkább egy óriási met-szett tüköruveg volt - és amint sétált az aranyporondon, egy fiatal emberrel találkozott, akinek cipője nem volt szintén, de kalapja sem. Olyan szép volt férfinak, mint amilyen szép ő lánynak.

- Mi ketten összeillenénk! mondta a fiatal ember röviden.

- Ugy találja? Én is úgy gondolom.

- Járkáljunk mi így mindig, hogy lássanak az emberek és az égben lakó holdvilágok és egyéb csillagok. Legyünk férj és feleség és ezért esküdjünk is meg egymással; az erdőben lakik egy remete, az összead.

- Oh kérem, az érsek nekem igen jó emberem, csaknem atyám.

- De az meghalt.

- Az igaz. De a gyűrűje itt van az ujjamon és én azt neked adom.

Ilona kinyitotta a szemeit: ő eminenciája gyűrűje szoritotta az ujjacskáját, amely az utóbbi időben teltebb lett, igen erősbödött... Azonban megint behunyta szemét, hogy tovább sétáljon a furcsa ruhájú fiatal emberrel.

Most még éberebben álmodott, mint az imént. A tengerparti ember alakja még világosabb lett, *hasonlított egy igen erőteljes leányhoz*, vagy egy igen kifejlődött fiuhoz, akinek sötétbarna arca, de szőke haja és kék szeme van. Kézen fogva mentek, helyesebben lebegtek a tengerparton szorosan a víz mellett, néha a vizen is, de csak lábuk ujjá hegyével érintették a puha hullámokat. (Ezt meg fogom próbálni a tavon, idehaza! gondolta magában Tündér Ilona.)

Nem igen beszélgettek, nézték egymást. „No, - mondá egyszerre a tengerparti férfi - mi ugyan egymáshoz valók vagyunk, nem vagyunk csókosok, nem is jó az, nem is kell az, bűnnek és fájdalomnak fogantatása, jobb menni, menni, menni...”

Mind mentek az idők és a távolság végtelenjéig, oly hosszan és oly sebesen, hogy a langyos, de friss szél, amit alakjuk fölkellett, csaknem elaltatta, igazi álomba borította a leányt.

Az öreg asszony azonban kinyitotta a hálószoza ablakát, hogy bevegye a mezei virágokat, amelyeket Mária havában két kispap szedett neki. A virágok lassan lefeküdtek Ilona lábaihoz, de a májusi reggel minden szemérem nélkül mohón és szerelmesen lopódzott hozzá és átölelte szűz alakját. Ilona meg izgatottan és kéjelmetlenül takarta be magát takarójába és csukott szemmel látta mint tesz-vesz anyja, mint sugdos magában. Látta a fölszalagozott, de már hervadó májfát is, amelyet ablaka elé állítottak a kertészlegények, a fa szent napján még. A tengerparti legénnyel pedig még mind mentek, sőt a legény fogadkozása ellenére hozzá-hozzá nyult, átfogta derekát. A leány megborzadt.

- Csukjátok be az ablakokat, fázom! szólt, majd felült és reggelit kért. Megreggelizett és folytatni akarta álmodzásait tovább, de hiába erőltette, nem látott többé semmit és közönséges gondolatoknál egyéb nem jutott az eszébe. Vikszolt pallót kívánt magának, ha férjhez megy. Nagy politurozott butorokat, amelyekbe megláthassa ki-ki magát, oly fényes és tiszta legyen, mint a tükör. Temérdek ruhát, sok kocsit, ezüst-szerszámos fekete lovakat. Az emeletes nagy kőházon vaskapu, mindig zárva. A sok pénzét odaadja az urának, nem, a szüleinek, azoknak sem, senkinek sem. Beleteszi egy nagy acélládába és nem ad belőle, legfőlebb csak szegény úri leányoknak, hogy ne járjanak tarka, cifra szegény ruhában, mint ahogy a mesteremberlányok.

VIII.

Ez egész napon át lágy és érzékeny volt Tündér Ilona. Nem gögösködött és nem adott, mint rendesen igen rövid feleleteket a mind sürűbben jelentkező udvarlóinak. Sőt estefelé, elment velök - és anyjával - sétálni a szőlők felé, a Szépasszony-völgybe. Amig idejártak, egy kis cseres erdőt is értek és Tündér Ilona nagyon örült az erdőnek, otthon érezte magát annak komoly, de barátságos homályában.

Előre ment egy agglegény ügyésszel, aki - természetesen lovon kísérte őket, de az erdő szélén kénytelen volt leszállani. A leány bábrabló tűzsinü bogarakat és fehér cincéreket fogatott az ügyésszel, de a világért sem azért, hogy megalázza. A költő egy kis jogással baktatott hátul, elkeseredve, dühvel, már-már a lemondásra gondolt. Inkább gyűlölte a leányt, mint szerette, ha elégtelenedik, ha valami szerencsétlenség éri, nem sajnálta volna. Mégis kitartott mellette, hogy elvegye, hogy megalázza.

A rendes körülmények között okos, sőt finom elméjű férfi a legostobább bosszuterveken kovácsolt. Hogy elveszi, aztán elválik tőle, mondván: „Elvettelek s nem szeretlek, elmehetsz!” Vagy: „Ime, együtt vagyunk végre, egyedül. Kedvesem, tartozom önnek egy magyarázattal: Ön szép és tiszta, mintha a Mont-Blanc haván egy rózsa, egy souvenir de malmaison nőlné. Azonban, kedvesem, nekem a pénze kellett, őszintén megvallva, azt ambicionáltam, hogy főpap bátyám vagyonát egy masszába, együtt lássam, az én kezemben. Nekem terveim és céljaim vannak, amelyeket önnek el nem mondok, mert ön meg nem értené... Együtt maradhat velem, a világ előtt, de kedvesem, én nem maradok önnel együtt!”

Majd meg elült benne a bosszu és az elérhetetlen beteges imádata támadt föl. Félte a leányt, aki a legkevésbé sem volt az övé. Nagyszerű szerelmi vallomásokat, szédítő beszédeket

eszelt ki magában. Egész tudását megforgatta, hogy keresse az okokat, amikért leányok szívében szerelem ébredt. Shakespearetől kért tanácsot és szinte megőrült, amint látta, csaknem megfoghatta a kezével az Othello szerelmének a történetét. Desdemona szánta a mórt, itt kezdődött.

„Részvétet kell benne keltenem!” így végezte magában. „A dicsőség, a nagyság, a gazdagság nem imponál neki, oly romlatlan, vagy oly romlott! Tehát szánalmas leszek!” Annyira belemerült ebbe a tervbe, hogy Ilonát alig látta ez estén, csak amikor a melegház kapujában bucsuzkodniok kellett.

Hosszasan bucsuzkodtak, mert ritka szelid és világos este volt. Érzéssel, ígérettel, reménnyel teli ég, még az Ilona lelke is megremegett belé és amíg a férfiaknak kezet adott, arra gondolt, hogy mért nincs neki egy leánybarátnője, akivel kéz kézen fogva sétálhatna az üvegházban. Egy szőke hajú leány, fehér, de feketeszemű, vidám is, sirós is, pajzán és egyszersmind szelid. Levetnék a vállfűzőt, bő battisziponyolát öltönnének magukra, olyant, amilyenben a szent asszony szobrokat öltöztetik a templomok terraszán. Egymást öltöztetnék, virágot tüznének egymás hajába, így hizelelnének egymásnak egész éjszakán.

A költő kibőjtölte a többit, ő maradt utoljára. Hosszan tartotta a leány kezét a kezében:

- Isten vele Ilona, engem pedig soha többé nem lát! - mondá tréfásan.

- Tehát holnap reggelig, a viszontlátásra! Jőjjön el, korán jőjjön. Meg fogom mondani, hogy elmegyek-e magához. Ma többször arra gondoltam, hogy mégis elmegyek. És mért ne mennék? Magától legalább nem félek. Az egyetlen férfi, aki nem ijeszt rám és nem, nem, hogy is mondjam, aki nem utálatos... *Ha maga lány volna, tudnám magát szeretni is.* Tudja mit, ígérje meg, hogy levéteti a bajuszát, nem mindjárt, akkor, ha -

Tréfált is, komolyan is beszélt, de oly gyorsan, ahogy csak ő tudott, nem lehetett megállítani. Az író kezét szorongatva, meglepődötten hallgatott. Ilona tovább darált:

- A férfikalap magának rosszul áll; van egy boleróm, pipacsokkal, az állana magának jól. Ostobaság, hogy a férfiak mind elcsufítják magukat ezzel a fekete filccel... Nézze, hogy les a mamám; biztosan nagyon örül, mert magával beszélgetek, szerelmes magába. Illik is, hogy magához menjek feleségül. Fog-e vinni engem bálókba? a kivágott ruhákat igen szeretem látni. Apám is boldog lesz, mind imádják magát. És a végén talán nekem is jut egy kis boldogság. A megboldogult érsek ur gyűrűje kicsiny már az ujjamra; s férjhez kell menni. Milyen, milyen éj!

- Szeret egy kicsinyt? kérde a költő nekibátorodva, mindjárt hatalmaskodva, élesen.

- Egy kicsinyt, talán! suttogta Ilona, befutott és maga után a kis kaput becsapta.

A költő egy darabig ott maradt, aztán halk énekszóval hazafelé indult volna, amikor a puha porban egy csukott batár gördült feléje, a lovak megálltak a kertész háza előtt és majd letiporták.

Ösztönszerű gyűlölettel fordult a férfi felé, aki a batárból kilépett. Valami gonosz sejtelem azt sugta neki, hogy ime, hirtelen megérkezett, aki mindjárt elrontja csaknem teljessé lett diadalát. Hogy jön egy igazi férfi, külön, mint ő.

Egy öreg ur volt. Magas, hajlott egy kissé, de erőteljes. Fehér szakállából és dús hó-szin hajából arca kipiroslott. Talpig gyászban, de zergeszörös kis vadászkalapban. Botjával megkopogtatta a kaput:

- Hé, kertész, kertész! kiabálta.

Benső megvetéssel nézték egymást a költővel, aki újra belefogott az áriába és nyugodtan sietett hazafelé.

IX.

Gyászkoszorukat rendelt és a halottas szoba számára vagy tiz nagy pálmát kért kölcsön Simon gróf, azért jött. A felesége kiterítve feküdt, meghalt hatvanéves korában, áldozata egy negyvenhárom évig tartó betegségnek, amelynek neve azonban nincs benne az orvosi könyvekben. Egy félszázadon át tűrte, nyögte a legiszonyubb megaláztatást, az ura minden héten legalább egyszer el akart tőle válni, mert a szegény asszonynak nem volt gyermeke. Nagyon is nemes családból származott, apja is egyetlen gyermek volt már, ő is egyetlen, véletlen, alig tudták életben tartani, alig hogy élt. Mégis csaknem ötven esztendeig tartott ki az ura mellett, akitől ha egyszer-egyszer elment, megszégyenülve tért vissza, halálos félelemben annak brutalitásától. Lenyugodva, örök rabbá téve, imádkozott és gyűjtött, - senkiért, senkinek. El nem válhattak, mert igen buzgó katolikusok voltak. Simon gróf egyszer magával ő szentségével is beszélt erről, nagy ajándékokat küldött a kuriának, de az asszony családja már előbb informálta a pápát és megszégyenülve kellett visszatérnie a feleségéhez.

Most feloldották a házasságot ott, ahol kötötték. Csakhogy Simon gróf aggastyán lett, amíg kivárta. Megöszült, elkeseredett, már husz esztendeje nem lőtt agyon véletlenül senkit, sem vadászott, sem bérest. Sőt visszavonult a politikai pályától, letette mandátumát és nagynéha szerepelt a felsőházban, pénzügyi kérdésekbe szólt belé, hogy takarékosagra intse a nemzetet. Ő maga oly takarékos, gondos és tiszta volt, mint egy hód. Egyetlen latifundiummá szeretne volna átalakítani az egész Magyarországot, a Hunyadiak előtt való korban ez talán sikerült is volna neki, de most csak azt tudta megtenni, hogy megötszöröztette azt, amit mint majorátus örökölt. Kezelt a zsidóval, de kihasználta, ő rajta nem lehetett nyerni, csak ő nyerhetett. Szerette és becsülte a parasztot, mint földjeinek föltűnő investícióját, de ha csak módját ejthette, a szegény községek határából el-elfoglalt, ha többet nem, néhány szekérnyomot. Büszkébb volt, mint egy örökös király és a hölgyek kegyeit nem ajándékkal szerezte meg, hanem, mert imponált nekik, mint egy zordon, pusztai Napoleon. Nem mertek ellentmondani, meghunyászkodtak előtte, ha bozontos szemöldökei alól szurok-szin szemével rájuk nézett. Amíg meg nem öszült, réme volt a vidéki férjeknek és egyszer a maga parasztjai rohantak rá vasvillával. A legbőszebbet, a legjobban megaláztatott, a csahost arcul ütötte és így maradt sértetlen közöttük. Öreg korában kevésbé imponált már, de ravaszsággal pótolta a fiataltságot. Különben is az őserő, amely benne lakozott, frissen megmaradt, csak fejére, mint hegyek sziklacsucsára lehull a hó, ült le az ősz ezüst színe.

Tegezett mindenkit. Tegezte a kertészt is, aki álmosan szolgálatjára állott, tegezte az öreg-asszonyt is, aki mindjárt ott termett - kezében a nagy fehér harisnyakötéssel - az ura mellett.

A lármára, mert Simon gróf lármázva beszélt, Ilona is bejött az udvarról.

Leült és beszélgetett velők. Egészen másképp beszélgetett, mint mindenki más, akit Ilona eddig csak ismert. Nagy fensőséggel, rá se nézve arra, akihez szól.

„Istenem egy gróf? Tehát ilyenek,” gondolta magában Tündér Ilona és úgy nézett a vén oligarchára, mint egy eddig soha nem látott, ismeretlen állatfajtára. A szemei villogtak, a fogai épek voltak az aggastyánnak, hangja erős és friss, mint egy fiatal ispáné, aki a mezőn nagy távolságokra szokott beszélni. „Szép öreg ur!” gondolta a leány és meglepődve, nyitott ajkakkal hallgatta, amint Simon gróf feleségéről beszélt, mély tisztelettel, de részvétlenül, akárha egy szentté kanonizált hercegnőről beszélne, aki előtte négy-öt századdal élt:

- A grófné megpihent. Két napig élt még, miután a szentségeket fölvette. Félkörben kell fölállítani a pálmákat. Lakik itt valami gyertyamártó? Nincs itt semmi. Bécsbe sürgönyözni már késő. A káptalannak talán vannak fáklyái. Aztán szép koszorút kössetek, kis lányom. A grófnénak egy elefántcsont imakönyvét majd egyszer elhozom neked. Évek óta nem voltam már ebben a sárfészekben, hol lehet itt valamit enni.

Megmarasztották. Igen jóízűt evett és vacsora után beszélgetett a forradalomról, amelynek első felében igen tevékeny részt vett, sok németet sajátkezűleg megölt, aztán, miután látta, hogy az egész dolognak nem lesz jó vége, visszavonult.

Nemcsak ő, de a kertész családja is elfeledte, hogy ennek az embernek ezalatt valamely kastély bolthajtásos nagy ebédlőjében egyedül fekszik a felesége holtan. Stearin gyertyák lángja virraszt fölötte, lassu, egyhangu sercegéssel.

- Aki ur, az csak ur! mondta a kertész, miután Simon gróf elment és a szokásos asztali imát sietve elmondták.

Az öregek álmosak voltak, de a leány tudta, hogy a szemét se fogja behunyni az éjjel; mindig így volt, ha a rendes időn túl feküdt le. Örvendett ennek, legalább gondolkodhatott a tengerparti ismeretlenről, a költőnek adott ígéretéről, a grófnéról, aki a gyönyörű kastélyban fekszik. Az ébren való álmodozás vége az lett, hogy félni kezdett, valósággal a hideg lelte.

Egy pillanatra, hogy elaludt, egész világosan hallotta, amint a grófasszony így szólt hozzá: „Unom egyedül menni a másvilágra. Leányom, gyere velem, de vedd föl elébb a legszebb bálruhát!”

Gyertyát gyújtottak, mint az utóbbi időben igen gyakran, az öreg asszony egy kis szentelt-vízzel megkente a leánya, aztán a maga homlokát. És amikor a leányon lassu sirás vett erőt, felköltötte urát is. Hárman virrasztottak, a félelem ismeretlen és okatlan érzésétől eltelve, amig reggel nem lett. Ilona csak akkor aludt el, amikor kint a munkára menő parasztlányok nagy elbúsulással és végtelen elnyújtásokkal énekeltek egy alapjában vidám dalt. Délfelé ébredt. A melegházban a költő már várt reá.

- Hagyjon nekem békét! mondta ingerülten és ott hagyta.

- Vissza fogok jönni; felelte az ingerülten és elment. Napokig nem mutatkozott. Irt, de nem felelt leveleire. Ilona egyáltalán elhanyagolta az udvarlót az utolsó időben.

X.

Vagy két hét múlva Simon gróf jött meg, a felesége imakönyvét elhozta Tündér Ilonának.

Átadta az imádságos könyvet, de nem tartott hozzá semmiféle szónoklatot. Egyáltalán nem igen barátkozott Ilonával, inkább az öregekkel, különösen a kertésszel, akivel a legtöbb esetben egy hitet vallottak. A maguk módja szerint mindketten, az örök úr, az örök szolga is, nagy ellenségei voltak a civilizációnak s különösen annak, hogy a parasztokat a katonaságnál megtanítják írni és olvasni, ahol három ház van, oda iskolát építenek és a raboknak húst ad enni a megye.

Együtt csibukoztak, a kertész ibolyadohányát szítták. A meleg nyári délutánokon órákig elültek a szőlő-lugasban, szigorúan bírálván a dologtalan világot. Ilona szerette őket hallgatni, az udvarlói elül is elszökött, hogy társaságukban lehessen, ámbár a férfiak csak annyit törődtek vele, hogy a nagyobb szabású gorombaságok felét elköhögtek. Simon gróf néha megsimogatta a leány haját, mely az utolsó időben egyszerre rohamosan kezdett megint nőni, növekedni, valamint kint a mező a nyár elei sűrű és friss eső után. Ha kontyba tűzte, a feje fájt tőle, kénytelen volt leeresztve viselni, gyöngén befonva. Csakhogy a fonás elöl mindjárt föloldódott, örökösen igazgatnia kellett. Szinte haragudott a hajára, veszekedett vele, rémitgette, hogy lenyirja tőből. Simon gróf békítgette:

- Hadd el lányom, majd megritkul, majd megöszül.

Tündér Ilona csudálkozva nézett az öreg oligarchára. Sohasem gondolt még a maga öregségére, el sem is tudta képzelni.

- Bár olyan fehér lenne a hajam, mint a kegyelmes uré; az szép! jegyezte meg minden kacérság nélkül.

Négy nagy fehér bárányt hozott neki a gróf legközelebb. A szijgyártójával szerszámot, a faragójával kis kocsit csináltatott hozzá.

- A multkori hizelgésedért, szólt, amikor átadta. És a bárányfogatba beleültette Ilonát, aki komolyan és boldogan kocsikázott az udvaron. Ő hajtott, a gróf kommandirozott, az öregek könnyes szemmel nézték, megfogták egymás kezét, az asszony még a kötését is elfelejtette, sohase hitték volna, hogy ily boldogok legyenek.

Ilona kezét csókolt Simon grófnak. Az meg állát gyengéden megfogva, megcsókolta először nyakát, aztán a homlokát:

- Te vagy az én szerelmes lányom, akiben nekem kedvem telik! mondá tréfásan és gyengéden magához ölelte. Aztán az öregekhez fordult és gratulált nekik gyermekükhöz.

- Önök boldogok - szólt egyszerre magázva őket - mert a világ első leánya a maguké. Ha az enyém lenne, ha nekem volna ilyen...

- De már elkivánczik itthonról, kinőtt a cserépből a mi tubarózsánk, ki kell ültetni! jajgatott tréfásan a kertész. Ebből az alkalomból nagyon leszólták a mai fiatalságot. Ilona segített az öregeknek. Nagyon megértették egymást így négyecskén. A kegyelmes urnak temérdek jó vicce volt, az ajándékozásban pedig épen páratlan. A néhai grófnénak drága jó csipkéit lassanként mind elhozogatta Ilonának, kisebb ékszereit, a filigrán agrafokat, egy ezüstbe foglalt fekete köves egész garnitúrát, sőt azt a türkizes, apró gyémántos diadémot is, amelyet a szegény asszony pártának és akkor viselt, amikor még boldog leány volt - és a grófnak annyira tetszett. Idekerült, a kertészlakba hozták a néhai két hátaslovát is, egy csillagos homloku szelid sárga mént s egy hetyke vasderest, amelyeken a néhai nem ült soha és amelyek nem voltak befogva soha, csak egyszer, akkor, amikor urnőjükkel kivágtattak a keő-tárkányi családi sirbolthoz.

Az öreg asszony egy kissé megsokalta a kegyelmes ur nagy bőkezűségét és gyanakodva nézegetett rá, de meg-megnyugodott, amint látta, hogy mily kitüntető és erős barátsággal ragaszkodik az az ő urához, akit sohse látott még ily boldognak, büszkének és tisztának. Kemény, nagy galléru ingeket kezdett a kertész viselni, sőt nyakravalókat is vásárolt. És éjjeleken negyven éve hallott, ok nélkül való sóhajtásait abban hagyta, ellenkezőleg föl-föl nevetett. Veszekedni nem lehetett vele, a hátaslovakat - Citromot és Violát - fehér cukorral étette, gazsulált nekik és mélyen sajnálta, hogy ily uri lovak létre a földön szalmán kell háltniok.

Nagy készülődések után Ilona a sárgára rá is ült, lovagolni tanult. A gróf megígérte, hogy lengyel lovászmesterét mindennap beküldi, hogy tanítsa, de gondolt egyet és maga járt benne. Egy hét mulván már lóháton együtt mehettek ki Simonfaluba, ahová legelőször vacsorára voltak hivatalosak. Az öregek hintón mentek utánuk. Elkerülték a várost, a kertész nagy szomorúságára és nem az országuton, hanem az érsekség és a gróf földjén átvágva, értek a kastély elé.

A rengeteg udvarban halotti csend. Sehol egy parasztgyerek, még csak egy kutya se. A cselédházak ablakai sötétek, az asszonyok lefeküdtek a tyukokkal - az volt itt a rend - a férfiak meg ilyenkor kint hálnak a tanyákon. Óriási szalmakazalok hegyláncai beláthatlan messze-ségben. Egy eltévedt és kizárt csirke mozgolódott nagy félénken valamelyiknek a tövében. Ez az egyetlen mozgás.

De a kastély száz ablaka kivilágítva. Két gyászruhás inas termett elő.

„Mily gyönyörű mindez!” gondolta magában Tündér Ilona, aki ez ünnepies fehér estén úgy érezte, mintha valami nagy, eddig ismeretlen szent ünnep volna és ő ennek a középpontja.

Hetet harangoztak a kastélykápolnában. Mindjárt odamentek imádkozni. Egy fiatal pap, aki a templomnak is beillő kápolnában egyes-egyedül volt és magának orgonázott, félénken nézett a vendégekre, egy pillanatra abbahagyta az éneket, nézte a jelenést, aztán folytatta még nagyobb áhitattal.

Mindnyájan meghajoltak az oltár előtt, letérdeltek, imádkoztak. Simon gróf aztán kézen fogta Tündér Ilonát és odavitte egy piros bársony karosszékhez, amelyre a néhai grófné cimere és nevének kezdőbetűje volt kihimezve.

- Ül le, lányom! mondá. Ez a szék a tied!

Jó félóráig üldögéltek a templomban, beszélni csak Simon mert, ő is csak néhány szót, halkán. Ilona édesdeden imádkozott: az érsek ur nyugodalmáért, apjáért, anyjáért, a jó és kedves öreg grófért, valamint azért a szegény asszonyért, akinek a székében ül.

Templom után mindjárt az ebédlőbe mentek. A nagy ebédlőben volt terítve, abban, amely valami kevéssel még nagyobb volt, mint a kápolna. Három bizantinus kereszt-luszterben száz-száz viaszgyertya égett. A rengeteg teremben visszhangos csend, csak úgy dörgött, amikor a házigazda erős hangjával fölverte.

A kertészcsalád úgy érezte, mintha itt valami mesébe kerültek volna; a főszolgáló lelkék némák voltak, nesztelenül jártak-keltek, nem feleltek, pedig az egyiket kétszer is megkérdezte a kertész, hogy hová való. Ilona azonban otthonosan és jól érezte magát, egy trónus-módjára készült karosszékben ült ismét, amelyen a néhai grófné trónolt szegény - egyedül, magának. A támlány monogramma friss volt, a leány megnézte a szép kézimunkát és csudálkozva látta, hogy a cimer helyett a pajzsra három arany kereszt van himezve.

Nagyon közönyös dolgokról beszélgettek. Lovakról, a jó és rossz pincérrel, a zongorázásról, nyitott tüzhelyekről, a vad különféle készítményeiről, a takarékpénztárak huncutságairól.

Ilona mindezt figyelemmel hallgatta, maga is tett egy-egy, mindig korrekt megjegyzést, de voltaképpen csak Simon gróf beszélt, döntött, ítél, kinyilatkoztatott, mint mindig és minde-ütt. Vacsora után szétnéztek a kastélyban, amely nappal is rengeteg nagy volt, hát még éjjel. Végtelennek, kiismerhetetlennek tetszett a leány szemében, nagyszerűnek, de egyszersmind igen kedvesnek is. A tisztaságtól ragyogott minden, a csigalépcsők, a fülkék is. Minden régi volt, de minden oly kitűnően konzervált, mint maga az ur, aki aggastyán léteére fűgőn járt előttük, a háromszáz s néhány éves ház történetét magyarázta és előadta, hogy miféle praktikus és szép változtatásokat akar még itt tenni, egy félszeg szárnyat, amely a dombra futván, megszakad, mint akar kiépíteni. Egy nagy üvegfa asszony-szalon lesz csak benne, Mária-Antoinette korabeli.

- Kinek? kérdezte az öreg asszony vigyázatlanul.

Simon gróf nem felelt. Fölvitte őket egy terrászra pihenni. Innen be lehetett látni az egész környéket, az északról sűrű erdővel kerített, délről beláthatatlan buzatengerrel beszegett Mátraalját.

- Ez az én világom! szólt Simon gróf meglegedetten. A vendégek tágra nyílt szemekkel nézték e világot, majd akaratlanul, lopva e világ urára néztek és ebben a pillanatban bizonyára jobban imponált nekik, mint valaha. Mind, mind az övé; a beláthatatlan messzeség, az este, az ég, a cserekek és rózsák illata, a csillagok, az állatok, amelyeknek melankólikus hangja hallatszott...

Az öregek leültek hátul, fáztak is, féltek is talán. Ilona elül állott az urral, aki érdes nagy kezében fogva tartotta sima kis kezét. Magyarázott, majd elcsöndesedett. Némán állottak egymás mellett. Most valami hideg szél kerekedett az erdők felől. Ilona összeborzadt, de nem akarta elismerni, maradni akart.

- Olyan jó itt! szólt halkán. - Szeretnék itt maradni.

- Rajtad áll, hogy itt maradj, velem. A feleségem, a leányom, az unokám. Asszonyom és az örökösöm, ha behunyom a szemem! mondá az aggastyán keményen és oly erősen, hogy az öregek meghallották volna, ha a szél el nem viszi a hangot az erdő felé. Maga Ilona sem hallotta egész tisztán, de megértette, ismételte a kérdést:

- A lánya, a felesége, oh kegyelmes uram! Nem vagyok méltó hozzá.

- Azt hiszed, hogy öreg vagyok! folytatá Simon gróf komoran. Nem vagyok az. Vagy az vagyok, legyek az. Már én innen nemsokára elmegyek és mindent itthagytok. Légy velem, amíg elmenőben vagyok, egy-két év, neked semmi, nekem minden. Egyet borzongsz, aztán tovább mégysz, vagy ittmaradsz és várod...

Nem lehetett befejeznie. A kertészek mozgolódtak, az öreg asszony félt, hogy Ilona megfázik. Éppen csak megkérdezte a könyes szemű leánytól:

- Akarsz-e? gyere, az apád leszek, ha akarod, az urad is, gondold meg. Vagy minek gondold; mondd mindjárt.

- Akarok! szólt Tündér Ilona minden gondolkodás nélkül, dacosan nézve a fehér estébe, az ezüst csillagokba, mintha azok ellenére cselekednék, mintha azok mondtak volna valamit.

XI.

Elvitte, mint egy öreg faun a fiatal nimphát, akit más, sok, fiatalabb faunok üldözése elfárasztott, megzsibbasztott, elaltatott. A bronzszínű bikanyakra rátette hószín karját, fáradtan leeresztette, ami olybá tetszett, mintha megölelte volna. A faun kenetteljes vicsorgással nézett a tündérleány arcába, aki gyengén visszamosolygott reá, de nem a szemeivel, amelyek lecsúszkódtak, hanem a fogaival, melyek kivillogtak nyitott ajkai közül.

Ebben az időben szüretelték a földet mindenfelé a jó Isten által külön is kitüntetett latifundiumon. Ily roppant áldás egy emberöltője nem volt már ezen a vidéken, nem is arattak, szüreteltek. Oly sok, sűrű és nagy volt a kalász, hogy a kipergett mag rétegekben fődte a tarlót, föl lehetett szedni, zsákokba tölteni. De azért vagy ötven gözcséplőnek akadt dolga; füstjök és bűgásuk beláthatatlan messzeségben betöltötte az édes őszi tájat. A szőlő még csak most érett, bor nem volt egy csepp se, sehol, de a Simon kastély körül mértföldnyi területen mámoros volt mindenki, az öröm, hogy a föld ily bőkezű, részeggé tette még a napszámos marokszedő leányokat is.

Vad erővel szorította magához Simon gróf a feleségét, mások előtt, mindjárt a templomból a kastélyba tértek. Tündér Ilona rémülten nézett körül segítségért. Apja volt mellette félbolondan a boldogságtól, anyja, aki az utóbbi hetekben minden emberi akciót abba hagyott és csak sirt, sirt csendesen, folyton, anélkül, hogy meg lehetett volna tudni tőle: az öröm vagy a bánat miatt kesereg-e? Csak egyszer emlegette az érsek gyűrűjét, de nem lehetett megérteni, hogy mit példáz, ha csak abból nem, hogy a gyűrűvel összefüggésben a kegyelmes ur előtt a fiatalságot dicsérte, az öregséget szidta, sőt burkoltan azt is megkérdezte, hogy a kegyelmes ur mikor szándékozik meghalni?

A Simon gróf családjának egy-két férfi tagja volt még a nászmenetben. Azonfelül a Tündér Ilona tanui, a költő, és a lovak barátja, az ügyész. A katonatiszt egy őszi hadgyakorlaton volt, nem kapott szabadságot. Mindnyájan rendkívül meg voltak hatva, az oligarcha oly vidám és barátságos volt, mint egy alapos szerelmi ígéretet kapott és ezért már jó előre becsipett kadét. Ajándékozott, testált, ígért, össze-vissza csókolta a kertészpárt és kis gyermekora óta talán először feledkezett meg arról, hogy örökös főispán, örökös főrendiházi tag, a császár örökös titkos tanácsosa, egy örökös család első szülött tagja, amilyen nem volt, nincs és nem is lesz többé a világon, sem a földön, sem a mennyek országában. A szertelen nagy boldogság tüzeiben meglágyult. Ime: őt szolgálják a föld, az ég, minden úgy történik, ahogy akarja, amint álmodta, parancsolta.

Leültek a reggelihez és úgy magához ölelte Tündér Ilonát, hogy az gyengén felsikoltott, elhalványodott és könnyes szemeit kérőleg emelte anyjára. Komor és kényelmetlen érzés támadt az asztalnál. A költő arra gondolt, hogy legjobb lenne az öreget itt becsületes párbajban megölni, meg is lehetne tenni, ma, még napnyugta előtt. De félős, sőt csaknem bizonyos, hogy nem hagy az magára úgy lőni, hogy vissza ne lőjjön. El is állott hamar e tervtől és minden reményét egy várható szélhűdésre építette. Akkor, igen akkor; az asszony még kinevelődik ebben az előkelő környezetben és címmel, ranggal és óriási vagyonnal lehet fölvenni Budapestre. A költőnek fegyelmezett képzelő tehetsége volt s ez nagy hasznára szolgált. Az ügyész azt forgatta elméjében, hogy a törvényeknek meg kellene tiltaniok az ilyen házasságokat. Apa mérgesen nézett huzódó leányára, az anya pedig szerette volna az ölébe kapni és futni, futni vele, amíg valami védelemre, egy erős és fiatal emberre talál, akárki legyen is.

Tündér Ilona mohón evett, mert tegnap este óta éheznie kellett. Mosolygott az urára, alig szólott pár szót, csak amikor az utolsó fogás után az ebédutáni imádságot elmondták, fogta el valami, szinte leküszöbölhetetlen vágy: futni, futni innen, el az anyjával, egy sereg fiatal leány közé, akik elfödik a szoknyájukkal, elrejtik maguk között, úgy eldugják, hogy az ura hiába keresi, nem találja.

Az utolsó percek úgy folytak le, hogy alig tudta, mi történik. Színes árnyjáték körülötte és ő is mozgott benne, színes árny. Ölelt, kezét csókolt, kezét csókoltak neki. Hangos sirás verte fel az ebédlőt, majd a folyosót; az ő sirása is belevegyült e hangba. Fekete lovak ficáinkoltak a kastély előtt, az egyik nyertett, a csikóját hívta, a kocsis végig vágott rajta. Robogás, csikorodul a kulcs a nagy vasajtóban, csend.

Csend és éjjel. Az egymásba nyíló termekben a lakájok oltogatták a gyertyákat és kinyitották az ablakokat. Vihar gyött, estve lett, egy csillag se fénylett. Még a Vénusz sem, pedig minden valószínűség szerint ezen lakott az a mindenható némbor, avagy gyerek. Nem, mindenesetre asszonyi erő volt, melynek tetszett egy virágot ültetni és fölnevelni a földön és annak leányalakot adni. Hadd lám, mi történik vele, hogyan ültetik át, mint akarnak homolitani belőle erőnek erejével embert, mint csókolják erőnek erejével kelyhét, amely visszacsókolni nem tud. Nem tud semmit, csak hogy szép legyen, nincs hivatva másra, csak hogy disz legyen siralmaitok sötét völgyében. Egy szál virág és nincs tovább.

Simon gróf megállott a felesége előtt:

- Én vagyok a te urad; érted-e? Az enyém vagy, minthogy enyém a kezem. Örökre az enyém vagy. Az én rabom, az én kis bárányom. A másvilágon is az enyém. Egy koporsóban fogunk hálni, ha meghalunk. Nézz meg engem, én nem vagyok öreg. Olyan fiatal vagyok, amilyen akarok. Nagyon sokáig fogunk élni és szép gyermekeink lesznek. Akarsz-e csillagkeresztes lenni; ha ambicióid vannak, szólj. Hercegnő lehetsz, amelyik napon akarsz. De azt gondolom én, maradjunk meg így. Vágyakozol az udvarhoz? Hagyjad, most nincs miért. Itt fogunk élni csöndesen. Engedelmisséggel tartozol. Ha akarom, én megölhetlek téged. Mert szeretned kell engem, ez a te kötelességed. Csókolj meg, parancsolom!

A leány lehajtott fővel hallgatta a vad és kiméletlen szavakat és megcsókolta a férfi kezét.

A komorna állott az ajtóban. Már csengettek érte, de látta, hogy korán jött, visszahúzódott az ajtóban. A hosszú, szikár nőszemély, ugyanaz, aki a néhai kegyelmes asszony szemeit befogta, szolgálatjára állott Tündér Ilonának. Ezüst gyertyatartó a kezében, világított és ment előre, hogy szobájába vezesse és levetkőztesse a grófnét.

XII.

Karonfogvást, szótlantul járkáltak a kertben. A grófnak kevés mondanivalója volt, elveit, tapasztalatait jórészt elmondotta már. Egész életében három-négy szépirodalmi könyvet olvasott és fantáziája nem volt semmi. A gazdasági témák, látta, hogy Ilonát végképp elszorítják, hagyta hát azokat is és így beszédtárgya nem maradt csak egy, az, hogy mily nagy szerencse egy fiatal leányra nézve, ha egy öreg kegyelmes urhoz mehet férjhez. A kegyelmes asszony hallgatta ezt csendesen, sőt némi részt el is hitte, hinnie kellett, mert különben nem jött volna ide és nem maradna itt így, lelkének harmoniájában megzavarva, kábultan azt érezve, mintha megalázták s megverték volna.

Engedelmesen felelt a kérdésekre, egyet-mást kérdezett ő maga is. Mosolygott a hízlegésekre, a templomi tisztelet, amellyel a nagy cselédség körülvette: fáradt és fázós lelkét meg is melegítette egy-egy pillanatra. Néha felocsudott, különösen napnyugtakor, amikor egyedül maradt, a kegyelmes ur a tisztjeit számoltatta. Kinézett az ablakon és látta, hogy az este lila párázatában az ég összefolyt a földdel egy határozatlan tengerre. Őszi napfény ragyogása könnyű hullámokat vert a tengeren és ideszállott, ezen himbálódzott az összetört tündéresszony, tárgyitalan, szem nélkül való, oktalan és céltalan szerelemben. Ébredt: régi álmaiban és így talált magára. Összerázkódott, gondolkozott:

„Ki vagyok én? Mi voltam én? Most grófné vagyok. Egy meghalt és én jöttem. Ez a házaselet, amellyben most élek. Ezek a szerelmes hetek!”

Irtózat fogta el. Gyűlölet a szerelem ellen. Mint az első napon, megint csak menekülni szeretett volna ismeretlen leánypajtások közé.

Hetet harangoztak és az ura kemény nagy markát érezte vállán:

- Együnk és aludjunk. Korán enni és az este beálltával aludni: ez a hosszú élet titka. Sulyosak az én szokásaim, de okosak; maga is meg fogja látni, beléjük fog szokni.

Nyolc után kevéssel el kellett oltani minden világosságot. Ilona virrasztott egyedül bizantinus ágyában, amely voltaképen egy masszív épület volt. A negyedik századja álmodoztak benne nagyragu rabasszonyok.

Oh, hogy visszakiváncozott leánykori ágyába! Az örület környékezte, a szívéhez kapott arra a gondolatra, hogy többé nem lehet leány. Kiforgatták lényéből arcátlan erőszakossággal, elvették tőle hivatását, leányságát. Szeretett volna anyja mellé kúszni a szűk, polituros ágyba, fölébredni a kertészlegények veszekedésére, leeresztett hajjal ülni a melegházban és nézni, mint vergődnek előtte férfiak, valamint a szarvasbogarak a cseresznyefán, ha a gyümölcs szárába beleakadt a lábuk. Most tudna csak kegyetlen lenni hozzájuk igazán, most, hogy tudja, mily ostobák, kegyetlenek, csúfak.

XIII.

Rettentően hosszúak voltak az éjszakák a bizantinus ágyban. Sokat imádkozott, olvasni szeretett volna, de nem mert gyertyát gyújtani, félt, hogy az ura fölébred. Egyszer-egyszer megszólongatta, hogy legyen kivel beszélnie, de az új férj, az - agg ember - oly mélyen aludt, mint egy gyermek. Nem álmodott, meg volt halva minden érzéke, de ajka körül egy kegyetlen és hivalkodó mosoly jelentette, hogy hajnalban fölébred. És Ilona rettegett ettől az ébredéstől csaknem két hónapon át, aztán kezdte megszokni. Aludt is, öltözködött is, november lett, készültek Pestre, hogy berendezkedjenek az elhagyatott télipalotában. El akartak járni a nemzeti színházba és be-benézni egy-két társaságba, amely minden exkluzivitása dacára égő kíváncsisággal és kitárt ajtószárnyakkal várta a grófnét, akit elfogadhatóvá tett nekik nem az ura, hanem a néhai érsekkel való, kissé rejtelmes összeköttetése.

Már pakoltak, amikor Ilona egyszerre betegeskedni kezdett. Simon gróf maga vágatott be felesége anyjáért, együtt jöttek vissza föltűnő, szinte érthetetlen jó barátságban. Maradtak és az öreg asszony is maradt.

A letarolt tájékban, a meztelenül fázó fák között, mintha maga a kastély is didergett volna mostan. Néma komorságba merülve, elhagyatottnak látszott, ablakai, kapui bezárva. Bent lábujjhegyen jártak, aki egy hangos szót ejtett, szolgaféle, életével játszott. A házikápolnában egyre mondta a csendes misét a fiatal pap, jó dolga volt az öreg béres-asszonyoknak.

A kandalló előtt ült Tündér Ilona, kezét az anyja kezébe téve. Simon gróf föl és alá járkált a teremben és meg-megállott, hogy hizelgéseket mondjon asszonyának, sőt az öreg anyónak is. Boldoggá tette ez a betegség, felfrissült és nekifiatalodott felesége gyötrelmeiben, a szegény hitves megaláztatásán gögje még növekedett, új ágakat hajtott. Önmagában istenithette magát, sőt ennek némi kifejezést is adott, mindenféle leveleket irt és ezekben jelezte, hogy elsőszülött fiát apai nagyatya után fogják nevezni, természetesen ellátván atyjának keresztnévvel is; azon nem várható, de mégis megtörténhet esetben, ha istennek tetszik őt nőgyermekkel megajándékozni, úgy az Károly Máriának és Anna Adelhaidnek kereszteltetik.

Most egész éjjeleken át virrasztott Ilona mellett, biztatta, vigasztalta, bátorította, fedtte:

- Egy kis fejfájás, no bizony, azért nem kell sirni. Gondolj a jövődre, a dicsőségre, a boldogságra, a kötelességre. Nincs nő a világon, aki ne irigyelhetne téged kötelességed teljesítésében...

Ilona elfordította a fejét, anyja kezét kereste, megszorította, majd ellökte:

- Mért adtatok férjhez? Én nem tudtam, hogy nem vagyok arra való, ti tudátok. Elárultatok, elveszítettetek. Véttem-e én ellenetek valaha, hogy a vízbe dobtatok, mint egy kis macskát? Nem voltam jó, engedelmes, nem dolgoztam-e? Egyszer még a pallót is felsikáltam. Mit akartatok tőlem?

Az ura előtt beszélt így; az meg elfojtott haraggal tűrte keserű kifakadásait, kinzó szeszélyét, egyszer-egyszer azonban kitört:

- Vége legyen, nem tűröm tovább! Nem tűröm, hogy gúnyt üzzön abból, ami a legszentebb!

Ilona fölkapagott:

- Nem tűri? Mit nem tűr? Azt teszek, amit akarok, azt mondom, amit akarok. Gyűlölöm és megvetem magát, ha százszor zászlós ur is. Nem szeretem, úgy nem szeretem, mint ezt a széklábat itt, hiába harsog, hiába könyörög, ne közelítsen hozzám, a nyakába szurom ezt a hajtút, ni!

Az úr volt az, aki könnyörgőre fogta, kérlelni kezdte:

- Minden jó lesz, minden szép lesz, csak egy kis türelem!

- Nem akarok túrni - vágta szemébe Ilona - mért túrjek, kiért, magáért? Mért csalt el engem otthonról, boldog lányságomból, hazudott, csalt, rabolt. És én itt fogom hagyni, elmegyek.

- Azt nem, élve nem!

- Hát halva. Meg fogok halni, úgy fogok elszökni.

Komor és zöld lett a mosolygós virágarc. Hirtelen megcsunyult, mások ezt nem látták, de ő érezte. És amikor reggel a fésülő tükröt hozta a komorna, hozzája vágta. Kétségbeesett sóhajtással, vad dühvel siratta a szépségét. Bekötötte az arcát, napokig feküdt felöltözetlenül, majd hirtelen változással az öltözködés szenvedélye tört ki rajta. Bécsből kellett varrónőt lesürgönyözni, az egész kastély szabóműhellyé változott át; fantasztikus gálaruhákat, egy egész életre valót csináltatott, de arról hallani sem akart, hogy annak - a szivtelen fogalomnak - aki erőszakkal az ő életéhez kötötte magát, valami kis meleg köntöst készítsenek, hogy ne fázzék, majd ha e földi világba megérkezik. Az asszony nem tudta elhinni, hogy ez megtörténjék. És ha a lehetőségre gondolt, csak gyűlöletet érzett, attól sajgott egész lénye.

Az öreg asszony horgolt titokban tót paraszt csipkeruhácskát, bár ő is haragudott arra az új, jövődő életre, aki az ő leányának az életén fakad, abból akar élni, attól akar elválni. A nagyanyai büszkeséget és az asszonyi érdeklődést egészen elnyomta a fájdalom, mert leányát szenvedni látta. Eszébe se jutott, hogy egykor ő is szenvedett érte. És ült egymással szemben a két asszony óraszámra és óraszám, magukban mind a férfinem ellen lázadoztak, anya és leánya, kiki a maga módja szerint nekiadta magát az új női bölcséletnek: mire a férfi? Nem jobb lenne-e náluk nélkül a világ? Bolondokat gondoltak össze határozatlan formában, amíg az ur meg nem zavarta őket.

Egy egész gyermekkelengyét fedezett föl egy berozsdásodott záru szekrényben. Fél századja csinálták, de az anyagjuk fehér volt, mint a hó, csak a csipkének és a selyemnek támadt valami aranyos sárgasága. A gróf homályosan emlékezett arra, hogy lenni kell ilyesminek a házban. Vagy ötven év előtt - egyszerre felötlött az elméjében - a kis ebédlőben varrtak, szabtak házilányok. A grófné dirigált, még őt is munkába fogta, tartania kellett a karját, hogy a cérnát arról legombolyithassák. Megalázkodott, az első időben volt, aztán minden elmúlt: hiába várták nagy előkészülettel, az nem akart megjelenni. A kelengyét a grófné elzárta, soha többé meg nem nézte.

Simon gróf átadta az öreg asszonynak a holmit, de Ilonának nem szóltak. Ugy bántak vele, mint egy kényeskedő beteg gyermekkel, éppen hogy bábút nem hoztak neki ajándékba. Nem egyszer ki is tört e bánásmód miatt, veszekedett, sőt halálra keserítette egész környezetét és halálosan elkeseredett ő maga. Egy tükörben - amelyet elfeledtek behuzni - megpillantotta magát. Az arca - melyet látni öröm és szenzáció volt enmagának is - megnyult és mégis kisebb lett, egészen elveszett, még jobban megnőtt, de kivilágosodott hajában. Még szemének a színe is megváltozott. Valami csúf varázslat elcserélte, tündérszép testét odaadta másnak és reá egy csúf, szikár némbér külsejét öltöztette. Elhervadt, lesült, mint a gyenge virágok, ha erős nap éri őket. Ki volt cserélve fölismerhetetlenül.

Lefeküdt, dideregve bujt ágyába, arcára huzta a takarót és nem akart többé senkiről sem tudni. Nem bántotta többé a házat, megszeliült és régi ingerültsége csak akkor tért vissza, ha evéssel, az etetéssel kinozták. Az ura fenyegedezett:

- Mesterségesen fogjuk etetni, ha nem eszik. Orvost hozatok Bécsből!

A fenyegetődzés nem használt és Bécsből két professzort tényleg le is hozattak. A doktorok jól megebédeltek, megpróbálták a kegyelmes asszonyra pszichice hatni, dicsérték neki az evés jóságát, magyarázták a gyönyörű funkciót és rövid, de velős előadást tartottak a szent női hivatásról. Mielőtt elmentek volna, az egyik azzal a pozitív vigasztalással szolgált, hogy:

- Vannak igen finom, megkülönböztetett női szervezetek, amelyek arányos és teljes kifejlődöttségük dacára csak arra valók, hogy szépek legyenek, tessenek és elmuljanak. Millió eset közül egy az ilyen, aki nem alkalmas az emberi fajta céljaira, csak magáért és magának való és inkább elmulik, mintsem hogy másnak adjon életet.

Az orvos nem is sejtette a veszélyt, hogy az oligarchának iszonyu kedve támadt őt hirtelesen, tudományával együtt elmulasztani. Rá akart rohanni, hogy megfojtsa, de mégis inkább könyörgőre fogta a dolgot:

- Ne menjenek el, segítsenek!

- Hiábavaló költség! - jegyezte meg az egyik. - A kegyelmes asszonyba vagy visszatér az élethez való akarat és akkor nálunk nélkül is jóra fordul minden, vagy nem és akkor minden hiába!

Egy-egy órára vissza is tért még az élet energiája Tündér Ilonába. Evett is őszi barackot, néhány szem spanyol-szöllőt. Fölkelt, fölöltöztette magát grand toaletbe, kivágott selyem bálruhába. Az ura karján végigsétált a termeken, megmutogatta magát az ősök arcképeinek, akik - a Simon gróf gondolata szerint - biztatták: „Kertészleány, gondolja meg, hogy milyen nagy szerep, milyen nagyszerű kötelesség jutott önnek. Előre, bátran, vigyázz, mert meghalnod neked nem szabad. Vagy ha mindenáron úgy akarod, legalább addig várj, amíg megérkezik e földre az utód, akit a Simonok folytatására maga a boldogságos szűz küld az égből...”

Tündér Ilona nem hallott ebből a szónoklatból semmit. Különben talán engedelmeskedett volna az elmulást halasztotta volna. De nem is lehetett többé lebeszélni, se ráijeszteni, se fölbuzdítani, anya lenni nem akart és nem tudott, csak lány lehetett és mert az elmúlt, utána mult.

Az udvari káplán meggyóntatta, feladta az utolsó kenetet. Haját a homlokából szelid kézzel kisimitotta. Megint szénfekete volt az és oly hosszú, mint a legteljesebb gyászhoz való fátyol. Beburkolta, átlebegte alakját fenségesen, pompásan és szivszaggatóan. Halántéka fölött két tavirózsa volt beléje tűzve, otthonról kérte, az éjjel kellett kihozni.

Imádkozott, meghalt.

- Nem szabad, nem, nem, nem akarom, nem engedem! Rivalt reá az ura, amikor már végképp lezárta szemeit.

A kertész házaspár összefogódzkodva, rettegve sirt. Simon gróf pedig leesett ajkakkal összetöporodott, hülye koldus, nézte, hogy gyujtogatják meg a katafalk-gyertyatartók félig már leégett viaszgyertyáit. Ott maradt mellette éjjelre is, tett, vett, motyogott, igazgatott. Szemrehányó szóval is illette, majd hajnal felé megbékült. Ékszerrel rakta tele a halott nyakát, kezét, még a lábait is.

És lehuzta a maga ujjáról azt a jegygyűrűt, amelyet Ilona a jó érsektől kapott. Gyöngéden beletette az asszony kezébe:

- Vidd, légy szabad, add másnak! suttopta.

Mintha a halott megszorította volna a gyűrűt. Oh, éjjeli káprázat, minden éjjeli káprázat. A gyertyák tövig égtek. Jöttek a szolgák, eloltották, az urat elcsalták a ravataltól, levetkőztették, lefektették.

Sötétség vette körül Tündér Ilonát. Csak a nimfea fehérlett hajában.

A pap, aki virrasztani jött, hosszan nézte őket, a két fehér halottat: az asszonyt és a rózsát.

NÁSZ.

Az esküvő.

Kaméliával és basarózsával volt teleszórva a templom. Narancsvirág és rozmarin illatozott. De a lábbeliek nagy része halzsirral volt preparálva és ez megérzett. Az új bekecsek is megzavarták a finom parfümök illatát és a nagyuri esküvőn mégis csak a paraszt vergődött uralomra, hiába hozatott a vőlegény, Farkas Attila, Triesztből egy kazal délszaki virágot. Pedig a tiz uradalom jobbágysai közül - azt mondják róluk, hogy harminc év előtt már felszabadultak - csak a kövérebbek és tekintélyesebbek értek be a kis hegyi templomba, a nagyobbik rész a templom cintermében tanyázott. Az úr erre az alkalomra fekete sirting rablóruhát varratott nekik, abba kellett öltözködniük; szégyelték magukat és nem lehetett egyetlen szavukat sem venni.

Meghibázott orgona búgott odabent, neki-neki vadult olykor, az éles hangja kihangzott, belékiáltott és visszahangzott a sziklás rengetegbe, amely a templomot körülvette vala. Most csend lett, a pap kezdte.

Egy aranyat kapott minden mondatért, amelyet alkalmi beszédéből el nem mond. Kétszáz mondatra tervezte az esküvői beszédet. Az úr, a patrónus elküldte neki a kétszáz aranyat az el nem mondandó szónoklatért. Az utolsó pillanatban azonban mást gondolt:

- Beszélj tisztelendő úr, mégis. Rikassad meg a menyasszonyt, ha tudod.
- Leányom! kezdé a pap, palócos dialektussal, de kemény és tüzes hangon.
- Asszonyom! susogta valaki az urak padsoraiból. A vőlegény szeme végig villant fölöttük.
- Lyányasszony! folytatá a tisztelendő úr a menyasszony felé fordulva. Te most elhagyod pályádat...

A „pálya” szónál sokan elhalványodtak. Némelyek elmosolyodtak. Mindenki a menyasszonyra mereszté szemeit, akin e pillanatban éppenséggel nem látszott meg a pálya, melyet most volt elhagyandó. Egyszerű fehér mollruhájában növendékleánynak látszott, aki csak tegnap került ki az egri angol-kisasszonyok zárdájából. Csak az, aki tudta, hogy Nitouche-t szokta játszani a Nebántsvirágban és akinek ítélete ilyen mód befolyásolta volt, vehette észre, hogy a hófehér kis arc ártatlansága, a fölvetett aranybarna szemek szűzies tisztasága inkább a magyar nemzeti színművészet diadala.

A menyasszony szemei lassanként megteltek könnyel a szivreható és merész egyházi beszéd alatt, mely részletesen emlékezett meg világi sikereiről, lángoló diadalairól; azok gyönyörködtették a világot, de az ő lelkének kínos, keserves tisztítótüzei... A vén gazdánék, a mély érzésű, nagy fantáziájú palóclányok sirása már felhallatszott az orgona mögött, a menyasszony arcának rózsaszínű fehérsége is elmúlt, fehérebb lett mint ruhája, nevetős, gömbölyű vonásai megnyultak, átszellemültek, karcsu lett és egész alakja oly szelíd, megható és bájos, mint egy szegény magányos mezei liliumé, amelyet pipacsok és bogáncsok közé szórt a sors. A vőlegény hirtelen feléje fordult és mozdulatán meglátszott, hogy nagyon nehezebbre esik fegyelmeznit magát és szeretné hamarosan magához szorítani és megállítani a papot:

- Elég! Az Isten úr az égben. Itt én vagyok!

A fiatal pap azonban beletüzesedett ékesszólásába. Hivatása, szavainak látható hatása szárnyakat adott neki. Még mindig a menyasszonynak beszélt. Lehető büneiről szólván.

„Bűn nélkül” mondá „nem szükölködik senki. De kinek van több alkalma bünt elkövetni, a mérget rózsaszirmai között a társadalom forgatagába dobni, ha nem a színésznőnek, aki lábai előtt látja a hívő és hitetlen világot, aki a világi gyönyörök kultuszába borítja, aki a köréje kerülőt megrészegítve, megbűvölve, a kicsiny lábai elé tévedőt... megölve -”

Egy borizü szótag szabadult el a csendben. Ez, hogy „Aá!” A plébános félbeszakította szavait egy pillanatra. A Farkas Attila arcát elfutotta a vér, de mindjárt mosolygott. A „megölve” szónál és az erre csapódó „aá”-nál mindenki, aki csak valaha kint járt a völgyön túl, a bikkent át: tudta, hogy miről van szó és most arra gondolt. Arra a két vagy három emberre, aki a menyasszony gyermekded lényéért megölte magát. Az utolsó, a szomorúnak nevezett Kaal Samu csak tizennégy hónapja még. Tienne-Tárkányi Mihály gróf két esztendeje. És azelőtt egy zsidó, igen, egy zsidó is. Előbb azonban elprédálta, megette, megitta, elcigányozta és eldobálta, főképp eldobálta mindenüket. Akiket tönkretett, azonban életük épségben meghagyása mellett, azoknak a száma több volt. Egy majorátust, egy híres bankházat. A kisebb vagyonokról is azt tartotta, hogy a kis hal jó hal. Némelyeket titokban pusztított el, azokat nem lehetett számon tartani. És az alakját kísérő láz elején mindjárt egy-két egészen fiatal ember, alkalmasint karzatlátogatók és versfaragók mártották be magukat a Dunába, nem hagytak semmiféle levelet családjukhoz, hanem egy-két kötet verset hozzá, a keresztnévvel ellátva „Jolán.” Az egyik borítékján vörös betűkkel az a név volt írva, amelyen Magyarországon és a monarkiában, sőt a német államokban is minden gyerek ismerte. Ez, hogy „Jó” (falusi négy-ötéves lányok hátra kötötték a fejkendőjüket, a mamájuk elé állottak és azt mondták selypítve: „Mamám én Jó vagyok!”)

A menyasszony szemeinek színe már nem volt látható a könnyei ragyogásától. Fejét behúzta fátyola alá és ettől a mozdulatától vörösbe játszó fekete hajának nagyobbik fürtje kibontakozott kontyából és lesuhant vállára. Madonnább képet váltott mint a szent sixtinai szűz olajnyomata az oltár fölött. De az erős hivatkozás és a tapintatlan szótag dacára és bár a pap bátran és következetesen haladt előre utjában: mindenre gondolt, csak áldozataira nem. Azoknak az arcára se emlékezett jórészt, amint hogy mindig csak arra az időre emlékezett világosan, amikor még lent volt, egyenlő a földdel, a titokban nyíló és illatozó mezei virágokkal egy vonalban. Most is minduntalan az járt az eszébe, hogy ő volt már egyszer itt. Hét vagy nyolc éves korában. Amikor apjával és anyjával, ők hárman alkottak egy „első községi szintársulat”-ot, amely inkább a könyörületre, mintsem a művészetre volt alapítva. Itt a kastély körül is járt. De nem mert bemenni, mert keserves ordítást hallott. Egy engedetlen cigányt veretett az uraság. A szegény ördög úgy jajgatott, mintha nyuzták volna. Eszébe jutott az állandó szinlap, amelyre ki volt nyomtatva a neve és most a hangját hallotta, amint sillabizálta a maga szép csinált nevét Cserligeti T. o. Tót. th. Toth Flóra. Akkor még Flóra volt és nem Jolán. - Talán itt a templom előtt is járt szinlapot árulni a parasztoknak, amíg apja - a lila plaidben - édes mosollyal leste a korcsma ajtajából.

Könyein át kíváncsian kereste meg az öreg. Signor Tóth - így nevezte apját, - részint ingerült, részben diadalmas tekinteteket pislantott szét maga körül. Általában ajkain feltűnt az a keserű kifejezés, amely mindannyiszor látható volt, ha már enni szeretett volna és még nem lehetett. Rövidre nyírott haja és vastag aranylánca bizonyos polgári, megállapodott tisztelességgel és jó móddal ruházták föl. Felesége, egy igen igénytelen asszonyka, csendesén és komolyan sirdogált mellette. Az ura feddte, szölongatta és a menyasszony, bár nem hallotta, tudta, mit mond neki:

- No ugyan, még te sirsz! Kacagnod kellene. A királyné, meg a te lányod...

Az erény jövődjét mérte ki Jolánnak a pap éppen, amikor ez apjának zsörtölődését észrevette és ennek kapcsán eszébe jutott az, amit apja mondani szokott, ha a mamával összeveszett, vagy ők ketten egyedül maradtak otthon és megittak - koccintván is - egy-egy

pohár pezsgőt. Az apja nagy titokzatosan arról beszélt, hogy a mamája nem is az anyja volta-képpen. Nem ilyen kicsiny és szürke volt az, hanem fejedelmi, szép, óriás tehetség, meghalt. Természetesen ebből nem volt igaz egy szó sem, még inkább igaz lehetett az, amit anyja, egyszer fölmérgeztetvén, homályosan megemlített. Hogy amikor atyjával összekerült, már akkor ő cseresnyéért sirt a ruhás kosárban... A matrikulához nem lehetett fordulni fölvilágosításért, nem volt bejegyezve sehol, egy erdélyi csárdában született, amikor ott a legislegrégibb községi szintársaság egy előadásra - egy későbbi budapesti monda szerint a szegénylegényeknek - hirtelen megállani kényszerült.

„Meghatók az öregek. Veszek nekik valami drágát!” gondolta magában a menyasszony és beleszokván a hosszúra nyúlt szónoklatba, igyekezett loppal megnézni a közönséget.

Attila csakugyan nem hívott meg Budapestről senkit. Csak gazdatisztjei, erdészei, a környék néhány ura, egy-két bikkvölgyi pap, uradalmának két orvosa, falvainak küldöttjei, a bírák és a jegyzők jelentek meg. Husz kaáli kisleány, fehér selyem pruszlíkban, nemzetiszín övvel, a csipke-fejkendőjükön az új pár összefont monogrammjával. A kezecskéjük már reszketett, amint szorongatták a kendőbe burkolt imádságos könyvet...

A tisztelendő ur beszédének végére jutott. Már a vőlegény felé fordult és az egyszerre keményen kihuzta magát. A magas és erős férfi még magasabbnak látszott lilaszín és biborvörös magyar diszruhájában, amelyet az arany és drágakő úgy elborított, hogy alig hagyott rajta egy-egy féltényérnyi parasztot. Halotthalvány arcát kiszínezte a sok csillogó fény és ruhája színeinek szivárványa. Gyönyörű fejét mereven, egyszerre gögösen és alázatosan fordította az Isten szolgája felé.

„Különös szép ember ez az Attila,” jegyezte meg magában a menyasszony, félszemmel ránézvén.

Csakugyan különös és szép volt, rövidre nyírt, erős koponyája oly ősz, hogy hófehér. Bajusza és szakála pedig koromfekete. Erős sasorrát megszakította ugyan egy kissé valami tompa ütésnek a helye, az arcán végig is volt két hatalmas vágás, amelyek egyike homlokán át végig fölment egészen a fejére, de szürke nagy szemeit, sűrű fekete pilláit, úgy látszik, nem érték. Egy kissé vad volt az arca, csupán az ajkai lágyak és pirosak, mint egy leányéi.

Vele röviden végzett a pap. Őseitől örökölt rengeteg vagyonáról, tisztelt és híres nevééről példálódzott. Aztán megáldotta és utnak eresztette az új párt.

Ideje volt, a felsallangozott fekete telivérek, a négyes nászfogat már ugyancsak táncolt, a kocsis és a fullajtár már alig birt velük. Az összegyűlt nép rémüldözött, azokra az esetekre gondolván, amikor e négy patkós ördög egy vagy más atyjukfiát elgázolta.

- Emberhalál lesz ma itten! - jajgatott egy anyóka; kergették haza a gyerekeket.

Az új pár most kilépett a templomból. Farkas Attila fölsegítette feleségét a fekete sandlauerre és föl pattant maga is melléje, a kocsis helyére; ő hajtott. Kezébe vette a hosszú szíjju ostort és erősen közéje suhintott a paripáknak. Mintha elragadtak volna, úgy repültek azok az erdő felé. A lakodalmas menet hintói és lovasai elmaradtak mögöttük.

Óriási komondorok rohantak neki az új pár kocsijának. Egyik-másik vén eb megismerte a házhoz tartozó lovakat, a kocsist, az urat és sunyin sompolygott vissza a kastély hátsó udvarába. A tavalyi kutyák azonban, nem lévén még ismerős az új viszonyokkal, csak az új párt akarták leszedni a magas kocsiról.

Az urat láthatólag mulattatta ez az örült csaholás, állatjainak ez az értelmetlen vadsága és hiába sáppadozott, sikoltott mellette az asszonyka, már messziről kiáltott a kasztellánusnak, a korbáccsal a kutyáknak szaladó házi ispánnak és mindenesnek, a vasvillára kapott és össze-vissza szaladgáló megijedt béreseknél:

- Hagyjátok, ne bántsátok!

Leugrott, jobbra-balra rugdalt a tágitani nem akaró komondorok felé, az ostorral csapkodta a szemeiket és mikor egy-kettő vonítva menekült, elnyújtotta kezét a reszkető új asszonynak:

- Hopp le, babám!

Levette, letette. Aztán megigazitotta mentéjét, nézte, jön-e már a vendégnép. Ezalatt és amíg az asszony két lépést tett a tornác felé, egy hófehér szőrű fiatal vadállat, mintha nem is kutya, hanem macska volna, neki ugrott és feldöntötte. Sikoltás, kétségbeesett lármák, olyan sokadalom támadt egyszerre, mint mikor tűz üt ki falun. Attila felkapta félig ájult feleségét, megnézte, nincs-e megharapva és amikor meggyőződött, hogy semmi baja, nevetve fogta át a derekát:

- Katonadolog. Semmi baj.

- Csaljátok be a kutyát kenyérrel és a cselédudvarban löjjelek agyon, de mindjárt! - adta ki a rendeletet röviden.

Jolán hálás pillantást vetett rá és erősen belé kapaszkodott. Nem szokott hamarjában zavarba jönni, nem volt lámpaláza soha, de most elfogódott. Egészen vad, idegen világba került, semmi, amihez szemei hozzászoktak, a kastély elé ültetett virágok se nyájasak és hiába volt minden fölékesítve, a nemzetiszínű zászlók és lampionok, a téli tisztaságu, de júliusi melegségű nap dacára komor, nehéz, sőt ijesztő itt minden!

A házikápolna harangja, a cselédek csengettyűje lázasan zúgott, össze-vissza huzták, túlbuzgalmában a cselédség félreverte. A tornác nagy ajtaja előtt némán állott a kiöltözködött házi-népség, vagy száz ember, nyitott szájjal az asszonyok, peckesen a férfiak. Egy csoport pulyka, egy sereg sárga kis kacsák kapirgált csak minden megatottság nélkül. Jolán meglátta az apróságokat, felkacagott, nekik akart szaladni, édesgette őket, azonnal beletalálta magát házi-asszonyi szerepébe.

- Enni akarnék neki adni, kukoricát, kukoricát...

Magához tért, körülnézett. Egy roppant épület állott előtte, az ugynevezett Sólyomvár. Fele-részen valami régi vár bástyája, másrészt egy modern gótikus palota nagy raffinement-nal és fényüzéssel építve. Környöskörül mindenütt a rengeteg. Őserdő, csupa haragos zöld tölgyfa. Huszezer holdnyi vadaskert hegyekkel és lapályokkal, műtavakkal és vadul előre törő bérci patakokkal.

- Nincsen ennél szebb hely a világon. Hallja csak, a kakuk!

Abban a csendben, amelyet meg nem zavar az erdő folytonos lassu zúgása, csak mélyebb és melankólikusabbá tesz: két kakuk felelgetett egymásnak. Az asszony föltekintett az erdő tömör lombjaira: egy őz szelid fejét kidugta és kíváncsian nézett feléjük. Alig egypár ölnyre voltak tőle.

- Akarja-e lelőni? - sugta hirtelen feltörő vadász-lázal Attila.

- Akarom. Hamar fegyvert. Azt, amit nekem vett, a könnyűt.

Majd hirtelenében meggondolta:

- Vért ontani ma? Nem, nem volna szép! Elnevette magát, az ura is nevetett.

Az ajtóhoz értek. Száz torok kiáltotta el egyszerre:

- Dicsértessék a Jézus Krisztus.

Jolán bólingatott a fejével. Egy uriruháju ember lépett elő, beszélni akart. Az ur elhárította, beléptek.

- Itthon vagyunk! szólt Farkas Attila és föllélegzett. Mindig az járt az eszemben - tette hozzá - hogy valami baj lesz, valaki lelő, vagy én csinállok magammal valami bolondot, mielőtt magát hazahoztam volna. Egy nappal, talán egy órával előbb. El sem tudom hinni, én vagyok-e, maga-e?

Megfogta az asszonyka arcát, megszorította, az feljajdult, egészen elöntötte a vér. Most már egészen fölizgatta az a gondolat, hogy valakinek - és ennek a hatalmas, szép embernek - a törvényes felesége. Az egyház által nem szankcionált viszonyaiba nyugodtan ment bele, most valami különös, édes nyugalanság csapta meg:

- Ni, ni: én tán szerelmes vagyok. Nem ez-e a szerelem? villant át az agyán.

- Szerelmes vagyok, halálosan szerelmes vagyok magába! sugta a férfi fülébe és átfogta a nyakát.

Az inasok kisipirceltek a folyosóról. Egyedül voltak.

- Nem szeretem most körülöttünk az embereket. Jó volna, ha valahol valamennyien feldőlnének, nem jöhetnének! - szólt az új asszony.

- Hogy is ne! Hát a lakodalom! A lagzit nem adom! - felelte hetykén Attila és elbocsájtván felesége kezét, mutogatni kezdte neki a vadászati trófeumokat, melyekkel telisdedteli voltak az összes folyosók, az egész földszint.

Háromszáz esztendeje hordták össze a holmit ebbe a kastélyba, de azért egységes karaktere volt az egésznek. Egy vadölő, babonás férfi nagyszabású oduja - semmi egyéb. Az első Farkas és most az utolsó sarj, ugylátszik, ugyanegy ember: erdőt bujó, vadpusztító, szerencséért és vad ellen való védelemért Istent imádó.

Három bölénykoponya volt odaszögezve a fölépcső fölé:

- Az volt a jó világ, amikor még ilyen vad volt. A szépapám lőtte! - jegyezte meg a hálás Farkas-ivadék. Az aggancsok és agyarak végtelen sorát és roppant sokaságát szent képek szakították meg. Rézmetszetek, nyomatok, egy-két eredeti festmény, ezek között, ugye lehet, becses is. Havasi zergék kikészített fejei - oly szelidek és kedvesek, mint egy falusi leány arca - és két kitömött párdúc jutott a főhelyre, a foyérjébe. Ezeket mind Attila lőtte, aminthogy az utolsó száz esztendőben - úgy látszott - a család összes tagjai között ő pusztított el legtöbb vadat, az ő szeme volt legjobb, keze legbiztosabb.

Hallgatóztak: jön-e már a násznép. Még nem jött.

- Szeretném látni a Farkasnékat, az elődeimet! - szólt Jolán.

- Az ősmamáimat? Alig talál egy-két festményt róluk.

Az asszonyok emléke csakugyan nem maradt itt meg. Pedig csaknem kivétel nélkül minden Farkas két-három hites feleséget nyűtt el, nagyobbára a magyar, erdélyi és cseh arisztokráciából eredett dámákat. A kedves nippjeikből, az imazsámolyukból maradt meg egy s más, egy-két vándorpiktor festette arckép, egy daguerotypia az Attila anyjáról, tükreik és az ágy. Nagy szoba a nagy szobában, egykor arany, most már feketére vált lövöldöző ámorokkal, megsárgult velencei függönyökkel. Az ódon ágyasház mellett a legislegmodernebb fürdő-

szoba, oly kedvesen és bölcsen berendezve, hogy az asszonykának kedve lett volna nyomban megfürdeni benne.

Éppen hogy bepillanthattak a nevezetesebb helyiségekbe - volt vagy nyolcvan pièce - a komondorok újra rákezdtek odakint.

A násznép megjött és megkezdte a harcot a nem vendégszerető állatokkal. Az új pár a hátsó lépcsőkön került le eléjükbe, át a cselédudvaron, azaz egy egész utcán. Az apró házak most kihaltak voltak, egy előtt üldögélt három, csaknem egyforma idős gyerek, két feketeszemű öt-nyolc éves leány, egy kis fiú, akit az anyja - sovány, fekete palóc asszony - épp fésült.

- Ej, be szép gyerekek, gyönyörű gyerekek! - kiáltott fel Farkas Attiláné.

- Kezét csókolom! - énekelték egyszerre mind a négyen, amikor megpillantották az urat. A gyerekek neki is akartak szaladni, hogy tényleg megcsókolják a kezét, de az anyjuk halkan rájuk szólt valamit.

- De kire, kire hasonlítanak ezek a gyerekek? évődött az urasszony.

- Az enyéme! - mondá Attila nyugodtan.

A lakodalom.

Mindjárt asztalhoz ültek. Egyfolytában ettek és ittak másnapig. Az asszonynak se lehetett elmozdulnia, a ház ura meg éppen teljes lelkével neki adta magát a mulatásnak. Az első huszonnégy órában nem is lakodalomnak, hanem egy duhaj legénybucsunak tetszett az egész nagy lármájú összevissza mulatság. Attila a harmadik órában becsipett és sértegette a vendégeket, a tisztjeit, akikkel minden ivás alkalmából te-tu volt, az öreg színészpárt; jelen nem lévő nagyurakra halálos sértéseket mondott. Udvari zsidaját, akinek számára udvariasan külön terítettek, kiküldte. Egy félóra alatt kijózanodott és hogy megkérelje a megsértetteket, szólót táncolt nekik, majd a feleségét fogta derékon és csaknem egy óra hosszáig járta vele a csárdást.

A cigányok keze elhalt, ájultoztak, de játszaniok kellett, amíg a másik banda meg nem jött Egerből. Amikor ez megérkezett, az elázás és agyonevés felé hajló lakzi újra éledt. Új vendégek is jöttek, Barna Ádám Tardról, azért késett meg, mert a birtokainak az árverése volt tegnap, azt kellett bevárni. A kaszinóból is jött két ur, az egyik az ifjabb Szihalmi, a murokgróf, aki az összes nyavalyákat viselte magában és magán, de azért a legnagyobb lump volt a világon. (A velszi herceg, amikor Budapesten járt, nagyon barátkozott vele és azt mondta róla: ily szépen kártyázni nem láttam még. Százezer forintot nyert tőle.) A környék híres uri kártyásai is lassan leszállingóztak, benézett a főispán is, „erre járván”. Talán sürgönyutasítást kapott felülről.

Beéri Lászlót, aki betegeskedett, amióta egy rendkívüli este után, télben, megfürdött a jégbőrös patakban, a szomszéd faluból erőszakkal hurcolta el két uradalmi őrök. De voltak itt szolid emberek is, akik egyet-egyet bóbiskoltak az asztalnál, sőt egy-két órára aludni is tértek. Az örömapa meg épen mindig kéredezkedett aludni, de Attila nem engedte és amikor az bizalmasan sugdolódzott a fülébe és leánya egészségét ajánlotta a figyelmébe: lekapta a menyecske lábáról a fehér atlaszcipőt, teletöltötte aszubbokkal:

- Igyunk! - kiáltá és újra töltött.

A cipellő sorra járt, a cigány tuszt huzott. Az ötlet mindenkit föllelkesített, a rosszegészségű gróf remegő kézzel, össze-vissza mozgó fejével dirigálta a cigányt. Jolán nevetve huzta maga alá lábát és feltűrt meztelen karjával mutogatta, hogy most ki igyék, kicsodán van a sor.

A selyembillikomot most Beéri László felé nyújtotta szomszédja.

- Nem iszom lábbeliből! - szólt a beteg, rekedt hangon, de kiáltva, hogy az inasok is meghallották a szomszéd szobában és beszaladtak.

Beéri László ismételte a csendben:

- Ha angyali is, a cipellője nem billikom!

Az apa sértődötten ugrott föl. Az ő hangja volt az első, mely elharsant a meglepődés e némaságában:

- Gyalázattt! - ordítá három *t* betűvel.

A megsértett férj szemét elborította a vér, görcsösen szorongatott egy metszett nagy boros üveget, de csak egy pillanatig, a másik pillanatban már a sértő felé vágta. Az üveg tartalma végigloccsant egy pár vendégen, a nehéz üveg pedig közvetlenül a Beéri Laci feje fölé - amelyet hirtelen félrekapott - vágódott ezer darabra. Szilánkjai megvéreztek egy-két urat, de egyébként semmi baj nem történt.

A vendégek felugráltak. Az első momentumban nem tudták, kit kell itt megverni, voltak, akik a gazda felé fordulva, készen voltak arra, hogy leteperjék, némelyek pedig a grimaszot vágó Beéri felé nyújtották ki az ökleiket. A murok-gróf felugrott egy székre és onnan szavalta éles leányhangon:

- Ki vele, ki vele!

A hozzákészülődések e buta zavarában egyszerre csak felhangzott az urnő kijelentése.

- Beérinek igaza van. Én se innám!

Hirtelen humorosra fordult a helyzet, nevettek, vitatták a dolgot, Attila erőszakos mosolyra vonta ajkait. Sőt odament a sértőhöz és a lakodalmas nép szemeláttára kezét fogott vele, hangosan bocsánatot kért tőle, de suttogva hozzátette:

- Ezért majd számolunk aztán.

- Nem aztán, hanem mindjárt.

- Tehát mindjárt.

- Várom.

A násznép közül már csak igen kevesen voltak abban a helyzetben, hogy megfigyeléseket tehessenek, ámbár a mámor sokszor szokatlan élessé teszi az obszerváló képességet. Voltak, akik észrevették, hogy itt valami történt, vagy inkább: történni fog. A főispán szólt is Jolán-nak, vigyázzon, ne hagyja az urát, ezek itt valami bolondot csinálnak!

A menyecske igyekezett kivenni az öreg gentleman fejéből a rossz gondolatokat:

- Ne tessék félni, ilyenkor maguk duplán látnak!

Azonban igyekezett körülvenni Attilát. Harisnyás lábát reátette annak lakkcipőjére és lágy suttogással beszélt vele:

- Édes, álmos vagyok már!

- Hát menjen aludni!

- De félek magamban.

Attila elfordult tőle, kocintott. Majd szólt hozzá, nem is egészen csendesen, a közvetlen szomszédok meghallhatták, amint mondta:

- Én pedig nem vagyok álmos. Három napos lakzi semmi, majd ha a hatodik után leszünk, rúzsám. Első a szent fogadás, első a becsület, őseink szokása a legelső.

Fölállott, megtámaszkodott és nekikezdett, hogy az „ősök szokásai”-t felköszöntse. Igen megdicsérte Tass vezért, akinek ágyékából eredett az ő családja, de ez nem volt egészen bizonyos. Nemességük a második vagy harmadik Habsburgtól datálódott, ami előbb történt, arról csak szájhagyomány bizonykodott. Hamarosan rátért az idegenek megrovására és beszédének ez a része vicces volt, jó adomák és eredeti ötletek töredékeivel füszerelve. Végre a férfibecsületet védelmezte meg a kor iránya ellen és kijelentette, hogy aki nem becsületes, az gazember.

A főispán megrémült, hogy itt mindjárt politikai jellegű nyilatkozatok történnek, amelyek neki nagyon kellemetlenek lehetnek. A képviselő, az Attila kerületének, az ő személyének parlamenti követe viszont örvendett és krákogott, így készülve a beszédre. De megjött Poldi.

Poldi egyenesen Bécsből jött, egy főherceg báljáról, ahol muzsikált. Meghallotta, Egerből valaki a brácsásnak megírta a nászt a kaáli rengetegben, mire a primás pakolt, se kényeztetéssel, se pénzzel nem lehetett rábírni, hogy maradjon. Nem hitta senki, magától jött, jönnie kellett, mert hiába szakadt el már husz esztendeje a Farkas-portától, nem tudott megszabadulni a rabérezéstől, hogy oda tartozik, jobbágyi hűséggel, szolga engedelmességgel. Hiába járt időközben Amerikában, hiába játszott szuverének előtt és bár több rendbeli szerb, román, sőt belga rendjele is volt: sunyi alázatossággal, szégyenkezve, hogy úgy elkésett, lépett be bandájával a terembe.

A híres banda megérkezése csaknem önkivületi állapotba hozta az urakat. Az „egri hangászok” lassan kisompolyogtak, Poldi meg azon sárosan, porosan odaállott az új pár közé és ráhuzta a Tóth Jolán híres kedves nótáját, a románcot a „Nap és hold”-ból. A menyecske énekkel kísérte, kezdetben lassan, majd kieresztve hangjának egész erejét. A lump gróf letelepedett lábai elé a földre és rövideket, csendeseket „hajj”-ongot, mint Calabazer herceg az operetteben. Beéri László egyszer közbekiabált:

- Tegye rá a lábát Murokra!

A csendben meghallatszott, amint az emberek nagyokat nyeltek. A mámor, a láz kiszáritotta a torkaikat és nem ivott most senki. A poharak nyugodtak, Attila ráborult az asztalra és úgy hallgatta:

Egyszerre azonban közbekurjantott:

- Ácsi, magyar!

Az operette friss magyar nótába villant át. Az ezüsthangu hegedűt követte az ezüst asszonyi hang...

A férfiak már csókolózni kezdettek, mindenki ellágyult, amíg e nótázások tartottak. Estefelé a menyecskének sikerült kiszöknie, utána ment az ura, nem találta. Mulattak tovább, még hangosabban, még többen.

Arra a hirre, hogy a Poldi bandája megjött, lábra, hintóra, lóhátra kerekedett a vármegye urainak színe-java; ott hagyták az aratást, a félig rakott keresztek, a közigazgatási bizottsági üléseket, a hivatalokat, az újszülött gyerekek bajoskodó asszonyokat, az éppen eljegyzett kisasszonyokat és ide jöttek. Farkas Attilának barátja volt minden valamirevaló megyebéli

ember, de az ellenségei is beköszöntöttek. A lovak nem fértek már az emeletes istállóba, két négyes fogat és egy pár hátsó ló az udvaron éjszakázott és saroglyából evett...

Százharminc vagy száznegyven vendég is lehetett már, megjöttek a nagy kártyások is. Szávics Pál, Szalaparty Mihály, az egri Jakab, akit „más” vallása dacára megtűrték, mert snájdig és ügyes kártyás volt és nemhogy kölcsön adott volna nekik, de váltókat girált és azt ambicionálta, hogy az urak tegyék tönkre. Az ebédlő népének egy része kivonult a játékterembe, ahol nagy zajjal, kis vízzel kezdtek, de csakhamar elcsendesedtek, amikor Beéri betette az első ötven forintos vizit.

Négyen vagy ötven makutyiak lettek, azokat vetköztették az inasok és vitték aludni. Ezek között az örömapát is, aki azt hitte, hogy a jászapáthi vásáron van és sipisták le akarják húzgálni a sok gyűrűt az ujjairól, kivenni mind a két aranyóráját.

A lakodalom a nagyteremben azonban tartott még mindig. Az asszony is előkerült, az urának elárulta, hogy megfürdött. Pompásan, frissen érezte magát, sárga indiai selyemruhájában, - amelyet serpentine tánchoz készített valamikor - kábitó szép volt, Attila nem is mert ránézni. Az asszonyka, mint egy macska, megütötte a képét a tenyerével:

- Mikor lesz? - kérde a vendégek felé mosolygó, de rémült arccal.

- Mi?

- A verekedés.

- Nem tudom.

Négy ur egy szögletben poharazott és beszélgetett. Jolán rájuk mutatott:

- Én ismerem az ilyeneket. Ott tárgyalnak.

- Asszony neve: hallgass! - szólt a háromnapos férj érdes, sőt gőgös hangon. Majd vállat vont:

- Különben mit tagadjam, agyonlövöm a kutyát.

Összehúzza szeméit, baljóslatúan tekintett Beéri Laci felé, aki csendesen idogált a kasznárral és a plébánossal.

Jolán mélyen, hizelgően tapasztotta rá szeméit.

- Jól van, lelövi. De most?

Ez a most úgy tele volt megbűvölő édességgel, hogy Attila önkénytelenül az asszony kezei után nyult és megszorította.

- No jó, hát várok vele, a maga kedvéért.

- Mondja becsületszavára!

- Nem szoktam asszonynak becsületszavamat adni!

Fölállott mellőle és közeledett a két urhoz, akik már elváltak az ellenfél segédeitől. Mindössze egy pár szót váltottak. Arcukról és hogy oly röviden végeztek, meglátszott, hogy minden rendben van, feltételek, idő, hely, fegyver meg van állapítva.

Az este folyamán az asszonyka még egyszer körülvette az urát:

- Tudom, ami készül. Én nem vagyok gyáva asszony, jól van, hát legyen meg, ott akarok lenni.

- Jó, elviszem. De most menjen aludni.

Maga Attila is aludni tért éjfél felé. Ki a kastélyból, a parádés lovak istállójába, lefeküdt egy kocsis-ágyra. A mámor jórészt elszállott már a fejéből, de amint behunyta a szemét, nyomban elaludt. Amikor hajnalban, a kellő időre fölébredt, pompásan érezte magát. Kinyújtotta a karját, nem remegett. A látása tiszta és éles, a lelkiismerete oly nyugodt, mint egy gyermeké. Nem volt bátor, mert az emberektől való félelmet abszolút nem ismerte. Biztos volt a dolgában, de azért intézkedett, hogy a papja épp úgy kéznél legyen, mint az orvos.

Amikor öltözőszobája felé indult - bekukkanván a gyertya mellett mulatókhoz és a kártyásokhoz - Jolán már a folyosón várt rá. Fekete lovaglósztűm volt rajta, halvány arcát beburkolta fekete fátyolba. Látszott rajta, hogy az egész éjjel nem aludt, az érte ilyen különös körülmények között vivandó párbaj mégis csak felizgatta. Rossz sejtelmek is lehettek, talán azt is megforgatta agyában, hogy hátha a katasztrófa az ő kárára dől el? Egyedül maradni itt a rengetegben! Az óriási birtokban, a nagy kutyák és részeg emberek között! Mit fog tenni?

Megölelték és megcsókolták egymást. Az asszony hosszan tapasztotta ajkait a férfi szemére.

- Jól van? mondá Attila mosolyogva. Majd folytatta: Négy óra. Maga utánunk jön a komornyikkal, a timsós kuthoz. Mögéje áll a kőrakásnak. Nem bánom, nézze meg. Ha sikít, megvetem.

Hajnali toilettejét csinálta éppen az erdő: a friss harmatban megfürödvén, szárítkozni kezdett a fölkelő napon. A fák csúcsos fejei már magukra huzzák az aranyból szőtt lepedőt, de derekuk és lábuk vizes volt még és sötét. A fiatal özek most fröstökölték a lapukra hintett, gyöngyalaku, a szivárvány minden színében csillogó harmatot. Illatos és rikító színű gombák, hupp! most hirtelen előteremtek.

Az erdő alján, de már jó magasan, egy darab timsós fűvényű fensíkon nem történt csak semmi. Törpe fű akart nőni rajta, de le volt taposva. Itt szokták közönségesen a nagyobb vadakat kizsigerelni. A fehér tisztáson nagyobb fekete foltok estek. Egy nyílt tűzhely és faház is volt rajt, amögött meg egy kőrakás. Egy kedves lovának akart itt mauzóleumot építtetni Farkas Attila. Amikor a kőművesek hozzákezdek volna a munkához, már új paripát szeretett meg és elfeledte a kedvest.

A négy ur, a két urral hamarosan elérkezett a tisztásra. Az asszony a komornyikkal a kőrakás mögé húzódott, guggolva, mászva, nesztelenül, senki se hallja, senki se lássa őket.

- Lát méltósága? - kérdezte a komornyik - aki tót volt eredetre - fogait vacogtatva, egymásra keresztet vetvén.

- Látok, öreg. Ha elvesztem az eszméletemet, hátul szakítsa le a gombokat és vágja el a vállfüzöt. Csitt!

Odafent kezdték. Murok gróf mérte ki a husz lépést, az orvosok biztos helyet kerestek szerszámaik és a maguk számára. Attila kíváncsian - de messziről - nézte a plaidre ledobott két pár pisztolyt. A vidékről kerültek, valamikor a főszolgabírónál látta mind a négyet, talán lőtt is belőlük. Beéri Laci csendesén ült egy tőkéen, az állát megtámasztotta a kezeivel, úgy lehet, szundított még egy cseppet. Akkor ugrott föl, amikor a főispán - premier-segéd - elkiáltotta magát:

- Kezdjük!

Hamar el is végezték. Attila a taps után nyomban lőtt kapásból és golyója ellenfelének jobb vállába furódott. Beéri Laci megbillent, féltérdre esett, de fegyverét még kilötte Attila felé. A másik pillanatban már keze is, a fegyver is csupa vér volt és féloldalt leesett a földre. Az orvosok azonnal letettek minden reményről, mindnyájan hozzáfutottak és észre se vették, hogy amint a káromkodó sebesültet körülveszik és összetapogatják, az asszony is megáll mögöttük, lihegve és kipirulva az izgatottságtól. Attila vette legelőbb észre, mellé állt, megszorította a kezét és csendesén mondta:

- Imádkozzon érte. Ezzel leszámoltunk!

A golyó menetét nem lehetett megállapítani, talán nem sértett fontos életműszert, de az elvérés nagyon valószínű volt. Beéri Laci lemocskolván az összes jelenlevőket, hirtelen elaludt. Cserágakból szent Mihály lovát összerótták, hogy levigyék rajta a kastélyba. Elhatározták, hogy a vendégek előtt, - nehogy szerterebbenjenek - lehetőleg titkolódzni fognak és mindenkinek azt mondják: vadászat közben szerencsétlenség esett, Laci berugottan cserkészett, magára hibázott...

- Kie van? Van-e valakije? - kérdezte az asszony.

Feléje fordultak, némelyek kezet csókoltak neki.

- Egy kis lánya, Egerben, az angol kisasszonyoknál, - felelte a járásorvos.

Egy receptblankettára megfogalmazták a sürgönyt a fejedelemasszonynak, hogy készítse elő a leánykát, tapintatosan.

Indultak lefelé. Indulás közben Attilán valami hirtelen ellágyulás vett erőt, visszafordult a gallyon élettelenül fekvő áldozathoz és megcsókolta annak falfehér homlokát és megszorította a merev balkezet.

- Pajtás, megbocsáss; - mondá remegő ajkakkal.

Beéri Laci most egyszerre kinyitotta a szemeit:

- Te is pajtás! - mondá halkán, de élesen.

A környezet meg nem állhatta, hogy el ne mosolyodjék. A halott viccelni kezdett. Megszorította ellenfele kezét!

- Most gyere velem birkózni, ha mersz!

Feltápáskodott.

- Nem bir el én velem egy golyó, van már én bennem golyó is, serét is.

Amikor lefelé szállították, még akkor is társalgott. Belefektették egy napos hálósobába, egy orvos mellette maradt, a huszárját - régebben vármegyei főjegyző volt és a huszárját megtartotta - behívták hozzá, a szakácsnak kiadták a parancsot, hogy erős leveseket főzzön neki és visszamentek reggelizni - leveses husokat és káposztás készítményeket persze - a nagyterembe. A mulatókat megzavarta egy kissé a szerencsétlenség, de a kártyások meg se moccantak.

Estefelé azonban papot kellett vinni Beéri Lászlóhoz. Jegyzőt is kívánt, testálni akart. Attilát szándékozott megtenni végrendeleti végrehajtónak. Megkérdezte Jolántól, hogy elfogadja-e a háts lovait örök-emlékül. Kilenc felé már kisült, hogy csak tréfált, vagy félrebeszél, a golyó előkerült magától és az orvosok biztosra vették, hogy négy-öt hétre meggyógyul. Csak nem szabad volt megmozdulnia, mindig a hátán kellett feküdni, hazakivánczolt, de Attila, aki minden félórán benézett hozzá az asszonnyal, nem engedte.

- Az éjjel - holdvilágnál - széjjel mennek. Csend lesz. Csak hárman maradunk az egész kastélyban. Én, az asszony, meg te!

A vendégek nagy része tényleg elázott, vagy végképp kiállott éjfél felé. A kártyázók között is eldőlt a sors, határozottan négy emberhez szegődött, ezek összenyerték az egész társaság pénzét és most már unatkozottan - csak becsületből - nyeregették vissza a kölcsönadott summákat.

Szedelődzködtek, fogtak a kocsisok. A hold szelid báját árasztotta szét, ömlesztette el a vad rengeteg és a komor kastély, a csoportosan elszállingozó vendégek alakjai fölött.

A nász.

Az utolsó bricska is kizörgött az udvarból, a kutyák elkisérték egészen a falusi parasztkomondorok terrénáig, ott átadták azoknak, visszajöttek, elhallgattak.

Magányos, mély csend. Az erdőben támadt csak időről-időre némi nesz, vadgalamb ragadozó kabamadról álmodott talán és ijedten rebbentette meg a szárnyait. A rókák, izgatottan az erős holdsütéstől, mozogtak, fordultak egyet a fagyökerek alatt.

Attila a Jolán szobájában kinyitotta az ablakokat, virágzó hárslobok azonnal betörték rajta. Alig tudtak lélegzeni, most igazán megrészegettek.

- A mámor, az illat, az álom elnyom, úgy érzem, mindjárt meghalok! - szólt az asszony és becsukta szemét.

- Én is! - felelte Attila és fekete fejét lenyugtatta az asszony ölébe.

Hirtelen felugrott, megdörzsölte a szemét.

- Gyerünk ki innen. Gyerünk ide az erdő aljába. Gyönyörű buvóhelyeket tudok. A királynénak nincsenek olyan ágyai és divánjai. Kakukfü a párna...

- Gyerünk.

Pompás helyet találtak, ott nem volt nedves a fű, hanem szeliden meleg, sűrű és puha. De ott se volt maradásuk. A hold muladozott, a nap roppant korán jött fel és a rengeteg lakói, a vadak és a madarak szokatlan lármával kezdték a reggelihez. Ujra fölmentek, most már nem voltak álmosak. Beszélgettek. Csupa olyan dolgokról, amelyek elmondásával egész mostanáig kellett várniok. Attila megkérdezte:

- Mondja meg, most már megmondhatja, mért nem akart azelőtt a szeretőm lenni, amikor szeretett?

- Akartam, hogy elvegyen. Aztán nem vett volna el. Elhagytál volna és én a vízbe ugrottam volna. Nehéz volt pedig ellentállani, kegyetlennek lenni. Belé is betegedtem egy párszor. Be jó, hogy okos voltam. Ugy-e?

- Ugy! Hanem tudja-e, mit csinált?

- Mit?

- Medvebarlangba jutott.

Az asszony csudálkozva nézett a férfira. Az meg olyan édesdeden fölnevetett, hogy a vállai össze-összerándultak bele.

- Ugy bizony, kis koma. Innen nincs ki. Már most itt marad örökkön-örökké. Itt lesz öreg asszony.

- Fuj...

- Szép öreg asszony. Én meg szép öreg ember. Innen ki nem megyünk soha többé. Elég volt a világi életből, nekem is, magának is. Hely van itt elég. Ha kocsikázni akar, a parkban, négyes fogaton, odáig elkucsirozhat. Mindent hoznak ide, amit csak szemed-szád megkíván. Vendégeket is fogadhat, meghívhatja a riválisait.

- Szentelen!

- Igaz, nincsenek. A régi barátnőit gondoltam. Akár mind itt is lakhatnak. Színházat csináltak az apjával, már szóltam a signornak. Ő is, az anyja is itt marad, már el is foglalták a kasznárlakot. Az öreg, aki polgári cím után is vágyakozik: a vizimalmok felügyelője lesz

azonfelül. Egy nagy szobát végkép kiárendálok és az is itt fog lakni bent, egész nap és egyedül maga szekirozhatja.

- És kimenni?

- Soha. Talán egyszer a panyi bucsura.

- És ha én mégis ki akarok menni! - szólt az asszonyka egy kissé megindultan, egy kissé negédesen, a dühnek valami fajtája szoritotta el szívét, hirtelen az ura ölébe ült, simogatta a fejét.

- Nem lehet, barátom, kimenni nem lehet. Én is, a cselédség is ügyelni fog rá. Ezek a palócok, mert az angoljaim is kizárólag palócok, belekapaszkodnak a ruhájába, mint a dakszli, ha tilosban találják, szökésben látják. A határig sem mehet, hamarabb visszahozzák. Aztán az asszony is vigyázni fog rá.

- Miféle asszony?

- Akinek a kisgyerekeit látta.

- Az elődöm?

- Nem kell csufolni, jó lélek volt. Nem kért tőlem soha semmit. Egyszer aranypénzt adtam neki, odaajándékozta a gyöngyösi barátoknak.

- Ő lesz tehát az anyaszultána!

- Nem kell tréfálni!

Az asszonyka nem tréfált. Könnyek kezdtek feltörni a szemeiben. Mosolygott, de ahogy csak tudta, megszorította az Attila nyakát.

- Ne beszéljen ilyeneket, mert én megmérgezem. Majd meglássa, hogy megmérgezem. Én ismerem a füveket.

- Az nehéz lesz. Hanem én, ha látom, hogy szökni akar tőlem, lelövöm, agyon, megfordul a levegőben, mint egy sólyom, leesik. És letesszük a családi kriptába.

- Akkor ám magát Filukám, fel... fel... mutatta a fejével, a kezével, a felakasztás csúf miveletét.

- Nem a'! A császár nekem megkegyelmez. Minden igazi uri embernek, aki jó lövő, régi sarj, latifundiumai vannak, elengedi. Csak a susztereket, a mesterembert, a parasztot és az írkokokat akasztják fel. Hol volna az igazság, ha velem is úgy bánnának el, mint azokkal. Mi tartjuk fenn a trónt vagy harmincan, harmincöten. György gróf, Lichányi Elemér, Adolf báró és még többen ölte. Emlékezhetik. Csak Lichányi ült egy keveset, a többi egy percet sem...

Nekitüzesedve, komolyan beszélt. Egyszerre abbahagyta, megölelte, magához szoritotta az asszonyt erősen.

Megeskette, hogy szereti.

- Esküdj meg!

- Kire?

- Az élő istenre!

- Jó, az élő istenre...

- Tartsd fel az ujjaidat, nem azt, nem itt. Gyere.

Átvitte egy másik szobába, abba, amelyben az apja meghalt. Azóta változatlan volt ott minden. Az éjjeli asztalkán egy angol könyv a lótenyésztésről, szétnyitva, lapjával lefektetve,

ahol az olvasó félbenhagyta, hogy tudja, hol kell folytatnia. Az ágy feje fölött fogadalmi ezüst szivecskék, Lourdesban és más kegyhelyeken megszentelt papírképek. És egy fekete feszület, melyen Jézusnak képét szinte világosra koptatta a számtalan, óriási kinok között reázdított csók. Az öreg Farkas nyelvrákban szenvedett és a szó szoros értelmében éhen halt, mint a dúsgazdag családnak már nem egy férfi tagja.

- Erre a feszületre esküdj! - mondá Attila.

- Erre is esküszöm.

- És hogy soha mást nem fogsz szeretni.

- Soha nem fogok.

- És soha mást nem szeretnél!

Az asszony gondolkodott, de csak addig, míg pilláival egyet hunyorított, aztán a világ legtermészetesebb hangján mondá:

- Soha mást nem szerettem!

Attila egészen meg volt nyugtatva. Ezen a napon teljes volt a boldogság a kastélyban. Attila egy utazó koldusnak, akiről a komondorok szokásuk szerint leszedték a rongyokat, egy kis házat és telket ajándékozott. Az afférját látták az ablakból, az ur fölhevítette és nyomban megtelepítette. Délután a Jolán két kis fehér kutyájával játszottak, azzal a két bohókás élő lénnyel, akiket az asszony a legjobban, talán egyedül szeretett az egész világon.

Másnap azonban Attila újra kezdte:

- Tegnap hamisan esküdött! - mondá mosolyt tettetve.

- Azt mondja, hogy soha senkit nem szeretett. Hogy mily igaz ez, itt van a bizonyosság.

Egy köteg szerelmes levelet dobott az asztalra. Jolán írta valamennyit egy urhoz, aki igen rossz körülmények között vonult vissza a társaságtól. Nem lehetetlen, hogy ezeket a leveleket pénzért eladta.

Az asszonyka kíváncsian nyúlt a levelek után, egyet-kettőt érdeklődve olvasott el.

- Az enyéme. Én irtam valamennyit. Sajnáltam az illetőt, biztattam, hazudtam neki, nehogy elpusztítsa magát.

- Tudom a többit is, akit sajnált.

- Tudhatja. Egyetlen egyben volt egy kis komolyság. Egy elért...

- Ki volt! - vágott közbe mohón Attila.

Jolán egy osztrák herceg nevét emlegette.

- Házasságot ígért. Az megszedített. De az anyja eljött hozzám sirni... kiadtam ő fenségének az utat, elkergettem...

- És más nem volt senki!?

- Esküszöm, senki.

- És azok, akikről beszéltek, akik, akik -

- Mondja ki bátran, akik eltartottak.

- Elpusztultak vagy meghaltak, érted, előtted.

- A kezemet csókolták. Megelégedtek a hírrel. Boldogok voltak, hogy bolondítottam őket.

Megint meg kellett esküdnie. És másnap újra előről kellett kezdenie. Volt egy nap, mindjárt a második héten, amikor a férfi elzárkózott az asszonya elől. Hiába kopogtatott, be nem engedte. Este kijött, de nem szólt hozzá, hiába kérlelte. Éjjel vallotta meg csak, hogy mi bántja:

- Megőrülök dühömben, hogy nem pusztíthatom el mindazokat, akikhez valaha, valami közöd volt. Gyűlölöm az apádat, gyűlölöm az anyádat, mert kis korodban ölelted és csókoltad őket. Szeretném felgyújtani a színházakat, ahol játszottál és a gazember kócrágó késnyelőkkel - ha színleg is - szerelmeskedtél. Szeretném légbe röpíteni, szétlőni az egész világot és hogy ne maradjon rajta más, csak mi ketten. És belőled is kiirtani a multat, minden emléket!

Az asszony csittította, ahogy lehetett, megnyugtatta. Egy kissé tetszett neki ez a szertelen tűz, de mégis inkább megfélemlítette és undorította. Tenyerével befogta a férfi szikrázó szeméit.

- Hát a szegény Beéri mit csinál? - kérdezte hirtelen.

- Mit akar tőle?

- Meg kéne nézni, nem halt-e meg?

Éjjel felzörgették a beteget, aki különben sem aludt még. Csendesen iszogatózott magában. A sebje szépen gyógyult, de az egészsége általában rohamosan hanyatlott. A lösebtől függetlenül, a téli patak fürdő hatása mind jobban-jobban jelentkezett. Fehér lett, mint a fal és úgy összement, mint egy gyerek.

Nagyon megörült a vendégeknek. Attilával csókolózkodott, amint köszöntötték egymást. Egy kissé kapatos volt már a sok hűsítő italtól. A huszárja teljesen be volt rugva és fölverte az egész kastélyt egy zsámolyért, amit neki a „méltóságos asszony” lábai alá kell tennie.

A vendégek is ittak egy-két pohárka nehéz sárga bort a vendég kedvéért. És hallgatták Lacit, akinek a nyelve megoldódott:

- Soha embert nem irigyeltem, te vagy Attila az első. A császárt se, a szegény császárt. Egy kis méreg is elfog, ahogy látom: neked minden megvan és mindig. Éjjel nem tudok aludni és ilyenkor minduntalan az jár az eszembe, hogy jó volna téged kifordítani a bőrdőből és abba, helyedbe, belebujni! Hanem, tudom, most egy ujjaddal eldöntened. Ez a fő, ez iszonyu, hogy ilyen vagyok, megszágyenítő és utálatos. Néha szeretném felrugni magamat, úgy megvetem. Belül pedig még tulajdon a régi vagyok: én szeretném megcsinálni mindazt, ami nagy stikli. Vagy legalább csak egyet. A legnagyobbat. Például elszőktetni a feleségedet a mézeshetek alatt!

Fölnevettek mind a hárman egyszerre. Attila hallgatott el legelsőbb:

- Bolond voltál, bolond maradsz! De ne igyál annyit!

- Talán sajnálod?

- Sajnálja a... majd mit mondok!

Elmentek. Az asszony mély, hizelgő és biztató tekintetet vetett bucsuzóul a betegre. Az felfogta, hirtelenében, mint a villám visszaadta.

Bolyongásban töltötte el ezt az éjszakát a nászpár. A délelőttből csináltak aztán éjszakát, meggyújtották a lámpásokat, hogy megcsalják a szemöket. Attila már régebben szenvedett koronkinti álmatlanságban, most meg éppen nem tudott nyugodni.

Egy reggelen nagyot ütött az ebédlő asztalára.

- Ez gyalázat, azt hiszem, vízióim vannak és mindegyre magáról. Látom a hitszegéseit, mielőtt ismertem volna. Amint ölelkezik ismeretlen emberekkel. Hallom a mézes-mázos beszédjét, amint halálra kacérkodik velük...

Az asszony oda simult az urához:

- Édes, ne kinozzon!

- Hát engem ki kinez? A keze a kezemben van, maga szeliden alszik és én ilyeneket gondolok, mindig ilyenekre kell gondolnom. Maga valamivel megégetett engem, hát nekem nincs már más a világon, csak maga?

- Nekem nincs senki, csak te vagy.

A legművészbibbi hizelgéssel lehetett csak megnyugtatni. Ilyenkor néha két-három napig is békén maradt.

Egy feltűnő hosszú, csaknem öt napig tartó béke után, hirtelen társaságra vágyott:

- Társaság kell. Valami asszony, szép asszony, hogy lássam, más is van a világon, nem csak maga.

Kétegyházi Katát, a Jolán riválisát, a híres népszinműénekesnőt invitálták meg egy pénteki napra. A Jolán ötlete volt, tapsolt neki örömeiben. Elhatározta, hogy a barátné meg fog itt betegedni az irigységtől. Szerette volna, ha egész gazdagságukat ki lehetett volna teregetni a kastély udvarán, mint mosáskor a ruhát.

Kata is kitett magáért, három cseléddel és három urral jött. Az urak is cselédszámba mentek, úgy bánt velök. Nem szivből - mert a szive jó volt - hanem modorból - mert az rossz volt rendkívüli mód. Kétegyházi Kata a nép leányát adta, káromkodott és gorombákat mondott, tegezte az urakat és azt követelte, hogy ifiasszonynak hívják. Voltaképen egy szelid, kövér asszony volt, aki tíz órakor szeretett volna lefeküdni és korán reggel a gyermekeinek lármájára fölébredni. Megfőzni az urának a kávé - mindig csak egy urnak - és megfürdetni a kis csemetéit. Amelyek nem voltak. A sors egyáltalán kedve, vére és eredete ellenére határozott vele.

Jó egy-két napot töltöttek együtt. Nem veszekedtek, nem éleskedtek, a távollevőket szidták. Katának referálni kellett a legutolsó kóristánéről is és hogy ez, vagy amaz az ur - akit mindketten csak látásból, a nézőtérről ismertek - jár-e még a színházba?

Az elutazás előtt való utolsó estén Jolán oda sugott barátnéjának:

- Kacérkodjál egy kissé az urammal, jól fog esni neki, veszteni kezdi az önbizalmát.

Kata megtette. A háziasszony meg viszont hálából az ő embereivel kezdett ki. Sőt odáig merészkedett, hogy rendes - és híres - epedő tekinteteit vetette az egyikre. Az elsőre, egy szép fiatal mérnökre, akibe Kata asszony ez idő szerint komolyan belészerelmeskedett.

Attila nem látott semmit, a nép leánya azonban hamar észrevett mindent. Egy darabig tette magát, hogy nem látja, aztán egyszerre kitört:

- Sicc te, nem a tied! - mondá nagy általánosságban.

Majd fölpattant és jelenetet csinált.

- Kedvesem, - mondá az erős asszony - úgy látszik, magának az én barátom tetszik. Mindenki tetszik, aki csak mellényt és kemény kalapot hord. Összehordanád őket mind, mint fészkebe a szarka.

Jolán nem akarta észrevenni a sértést. Halotthalvány volt a dühtől, de tréfára fordította:

- Már én ilyen vagyok, anyám! - mondá mosolyogva.

- Anyád az ördögné, de nem én! - szólt a vendég kereken, csipőjére tette a kezét, intett a szemével a mérnöknek. Nem lehetett a háborúságot elütni többé. Attila is figyelni kezdett, némán bólogatott fejével, majd egy pár rideg szóval belevegült a társaságba:

- Ő nagysága mond valamit.

- Te is az ő pártjára állasz! - kiáltotta el magát Jolán és egyszerre kijött a sodrából.

Attila nem felelt.

- Igen, vagy nem? Feleljen!

- Igen, ha úgy tetszik! - szólt gőgös, rendes orrhangján a férj.

- Jól van, hát úgy lesz, ahogy maguk mondják! - Szólt az asszony most már mosolyogva. Aztán felkelt, a fejét gyengén meghajította vendégei előtt.

- Isten önökkel! - mondá.

A változott helyzet annyira meglepte mindannyiukat, hogy nem mozdultak a helyökről.

- Menj! - mondá most a háziasszony szigoruan és a nagy népszinműékesnőre mutatott. Az asszony fölpattant, karonfogta a mérnököt, és szó nélkül elmentek.

Férj és feleség egyedül maradt. Egypár pillanatig nem szóltak egymáshoz, az asszony villogó, kihívó tekintettel mérte végig a férfit. Egyik kezét ökölre szorítva, a másikkal az asztalnak támaszkodva.

- És ezek az én mézesheteim! Inzultálni hagy. A béres jobban megvédi a feleségét. Ezért mentem én férjhez? Mi szükségem van nekem magára? Minden ujjamra van ezer férfi. Hercegek és bankárok. Utálok magukat mindnyájukat. Veszködnek az ember után, aztán megalázzák. Majd megöriknek, imádkoznak a cipőm előtt, aztán a sáros csizmájokkal...

- Elmegyek innen!

Az ajtó felé indult. Attila odaállott elé.

- Innen ugyan nem! Itt fogsz meghalni! - mondá reszkető ajkakkal.

- Megszököm.

- Próbáld meg!

- Jól van, itt maradok, de mint rab. Nem fogok enni.

Attila körülnézett a szobában. Aztán becsukta az ajtókat.

- Most feküdj le a földre! - szólt elfojtott hangon.

Az asszony késlekedett. A férfi egy karjával lefektette, a másikkal meg megütötte.

Este lett; mély csend. Az asszonynak egyetlen jaja, piszegése sem hallatszott. A földön maradt, mint a halott, Attila fölemelte, az ölébe ültette, átölelte és megcsókolta hevesen.

- Meg fogom verni, ha nem engedelmeskedik. Verni fogom rendesen, mint egy gyereket. Le kell feküdnie a földre és várni az ütést! - szólt félig fenyegető, félig hizelgő hangon.

Összevissza csókolta, az ajkához emelte a kezét.

- Én királyném!

Jolán kinyitotta a szemeit, egy gyenge sóhajjal lélekzetet vett:

- Ne bántson engem! - mondá alig hallhatóan - jó leszek!

El volt intézve az ügy, gyönyörű három napot éltek, igazi násznapokat. A féltés démonjai Attilát nyugton hagyták erre az időre. A nagy - és szent - családi ékszer feleségének ajándékozta, a husz sor nagyszemű igazgyöngyöt és a „Szikra” nevű nagy gyémántbroszt is, amelyet anyja se viselt, mert féltették, lakat alatt tartották mindig. Férj és feleség egész napon át együtt voltak, nem maradtak el egymástól pillanatra sem és amikor Jolán lement a kastély kis udvarára nézni a tiz teknő mellett mosó asszonyokat, Attila utána ment. Egy percre hagyta csak magára, elment az istállóba.

Jolán odaállott a teknőhöz, felgyűrte a ruhája ujját, segített szappanozni. A husz parasztasszony sűrű és gyors beszédje egyszerre benszakadt. Majd elnyelték szemeikkel a méltóságos asszonyt, akinek a csudálatos szépségű és sokaságu fehérműit szappanozták éppen. Cselédnek voltak valamennyien, az uruk szegődésében benne állott, hogy hetenkint ők és felnőtt leányaik három munkanapot tartoznak a kastélyban eltölteni. Ki sem jöttek a surolásból és a mosásból és ezen a napon nem főzhettek az uroknak. A kis gyerekek is keveset szoptak. Némelyik elhozta magával ide a kisbabáját és azok egész napon át ott sivalkodtak a lugzó tüzhely mellett. Az a sovány palóc-asszony vigyázott rájuk, akit „grófné”-nak csufoltak az egész rengetegben és akinek a gyereket Farkas Attila a magáénak vállalta a felesége előtt.

Jolán észrevette, megismerte. Abbanhagyta a mosást és odament hozzá.

A gyerekeiről kérdezősködött, olyan hangon és abban a lekötelező modorban, mely férfit, asszonyt megbűvölt, ellágyított, megbóditott.

A parasztasszony nem igen mert ránézni, egy akaratos béres-gyerekekkel babrált, a csecsszopót tanította morálra és közben-közben felelt:

- Nagyon étkesek, kezét csókolom, csak az a baj, hogy nagyon étkesek.

- Aztán van-e mit a tejbe aprítani?

- Az csak volna. A zsirozó, az kicsiny.

- Ha van valami kívánsága, csak mondja ki.

- A szegény ember - kezét csókolom - telhetetlen, tele van üggyel, bajjal, kéréssel. Instálom, ha az ispán nekem is kiadná a rendes szalonnaporciót, minden fertálykor. Férfi nincs a háznál - mondja - hát azért adja csak a felét. Már gondoltam, hogy szólok a méltóságos urnak, de nem mertem. Kirázott a hideg is, ha arra gondoltam, hogy elejbe kell járulnom.

- Hát mért fél tőle?

- Félni nem félek, mindig jó volt hozzám.

- Sohse verte meg? kérdezte hirtelen Farkas Attiláné.

- De biz' megtette egynehányszor! felelte az asszony egyszerűen, inkább vidáman, mintsem szomorúan.

- Aztán haragudott-e maga akkor?

- Nem én, kezét csókolom. A férfi szabad az asszonnyal, hát még az uraság. Amint láttam, hogy haragos, be sem vártam, hogy bántson, lefeküdtem a földre, nem szóltam, nem sirtam, imádkoztam magamban, amikor vagy négy miatyánkot elmondtam magamban, vége volt az egésznek. Aztán rendesen jobb volt hozzám...

- Éppen úgy, mint velem! szólt Jolán önkénytelenül.

- Hát a méltósága is tetszett már - vágott közbe a parasztasszony, de elharapta, amit mondani akart. Jolán kiegészítette:

- Bizony engem is!

Elhallgattak. Féldalt néztek egymásra, kémlelődtek. Aztán egyszerre meglátták egymás szemében a könnyet. Hirtelen megértették egymást és sorsuk közösségében barátságot kötöttek.

Az Attila alakja feltűnt az udvar végén, közeledett. Nem volt sok idejük a beszélgetésre.

- Menjen ma be ahhoz az urhoz, aki itt betegen fekszik és mondja meg neki, hogy szükségem van rá. Beszélni akarok vele, de csak akkor, ha az uram nem látja. Minden reggel korán itt leszek a kápolna körül. - Megértett?

- Meg.

- Megteszi?

- Meg én.

- Ugy segítse meg az Isten.

- És a szüz-Mária.

- Ejnye, be szép kis porontyok! szólt elragadtatva az asszony, amint Attila közel ért hozzájuk. Aztán elébe ment, megfogta a kezét:

- Gyönyörűek ezek a maga parasztjai!

- Kár, hogy oly nagy zsványok! jegyezte meg Attila tréfásan. - Nem szabad - különben - jó arcot mutatni nekik, mert akkor szemtelenek. A szigor a fő. Kell, hogy az uristent lássák az uraságban, különben leütik hátulról, kilopják a szemet. Jó lesz, ha maga se igen barátkozik velük. Azelőtt jobbak voltak, az iskolák, az írás, az olvasás megrontotta a fiatalabbját.

Attilának az ilyen dolgokban igen határozott elvei voltak s azoktól el nem tért. Nagyon szeretett beszélni róluk és bár újságot csak a lóversenyek idejében olvasott rendszeresen, foglalkozott általános és különös politikával is. Ez a nap ilyen tárgyú komoly beszélgetéseknek volt szentelve. Jolán a legtöbb kérdésben igazat adott az urának, csak a művészeti politikát illetőleg voltak eltérő nézeteik. Attila azt állította, hogy a művészet elpuhítja a világot és merőben haszontalan. A táncosnék és az énekesnék szép multság, de csak uraknak való.

Csendesen folyt le egypár nap, kocsikáztak, lovagoltak. Az asszonyka most tanult, nagy passzióval és azért is, hogy el ne hizzék. Attila fáradhatatlan volt a tanításban, fölkelt hajnalban, hogy a felesége makrancos paripáját belovagolja, mielőtt az reggel reá ülne. Vasárnap pihenőt tartottak, Attila tovább aludt a rendesnél, az asszony meg lement reggeli misét hallgatni a házi kápolnába.

Az ajtó előtt már ott üldögélt Beéri Laci, mint egy koldus. Ha csak ölbe nem hozta ide a huszárja, nagyon nehéz lehetett idevánszorogni. Most, hogy nem feküdt többé, látszott csak igazán betegnek. A homloka, mint egy régi koponyáé: sárga és a halántékain mélyen beesett. A szemei mélyen beesve, mint két fekete üreg.

- Itt vagyok! szólt alig hallhatóan.

- Köszönöm, hogy eljött.

- Mit parancsol?

- El akarok menni innen.

- Ugy lesz.

- Elvisz?
- El.
- De tudja meg, hogy kockáztatja az életét.
- Tudom.
- És értem! Mivel háláljam meg, mivel tudom meghálálni!
- Amivel akarja.

A két tüzes asszonyszem édes hizelgéssel és odaadó lágysággal nyugodott meg a viasz-szin férfiarcon.

Befejezés.

Az erdei bogyók piroslottak már, a vadrózsa csipkáját megcsipte a dér: a rab asszony még mindig a tervelgetésnél volt. Apjára nem bízhatott semmit, mert az öreg signoron kiütött rendes perfidiája, roppantul ragaszkodott „vejéhez”, büszke volt rá. Bizonytalán elárulta volna menekülő terveit. Különböztetve sajnálta zavarni is, a derék ember nagy passzióval adta magát a gazdálkodásra, egy csinos kis fogatot kapott ajándékba Attilától, egész nap azt hajkurászta. Anyja pedig se nem látott, se nem hallott a boldogságtól, ebben a csendes életben végre megtalálta, ami után élete végeig hiába ábrándozott. Karonfogva jártak az öreg signorral és a Farkas-család sirboltja mellett kikerestek maguknak egy gyönyörű és tekintélyes nyugovó helyet. A színész máris kieszt egy hamisított nemesi címert, amelyet a sarkára kell vésetni a hálás gyermekeknek.

Beéri Laci és a parasztasszonyon kívül nem volt senkije, akibe bizakodhatott. De az asszony nehezen férközt hozzá, Beéri pedig újra meg újra ágyának esett. És Attila, minden vendégszeretete dacára nem bánta volna már, ha elmegy haza és nem hal meg itt a nyakán. Kitenni azonban nem lehetett, amíg el nem megy magától.

Jolán mindenfelé leveleket irt, hogy szabadítsák ki, de a leveleket nem tudta kicsempészni. A szolgaszemélyzet, úgy látszott, ki volt tanítva. Ez a tapasztalása végképp elkeserítette, írni akart a törvénynek, a királynak, sirt és jajgatott éjjelente és amikor Attila kérdőre vonta:

- Mi ez? Miért?

- Borzasztó álmaim vannak, édes! - Azt felelte. És művészete legnagyobb fokának kifejtésére határozta el magát, hogy az urát felcsalja innen Budapestre. Egyszerre súlyos beteg lett, elhalványodott és két nap alatt megsoványodott. Szótlanul feküdt ágyában és tejnél, levesnél nem evett egyebet. A körorvos és megyei orvosok nem tudták megállapítani, mi baja, az egyik valami örömdetes esemény jelzését látta a jelenségekben, a másik szervi szivbajra gyanakodott, a harmadik - a legfiatalabb - az összes súlyos betegségek komplikálódásától félt és az urat gyengéden, de határozottan figyelmeztette a bekövetkező súlyos eshetőségre. Mindhárman megegyeztek abban, hogy a felelősséget nem vállalják és áthárították egy budapesti és egy bécsi orvosprofesszorra. Föl kell menni és azokkal konzultálni.

- És nem lehet azokat ide hozatni?

- De igen, hanem, tekintve, hogy napokat kell azoknak itt tölteniök, hogy obszerválhassák a betegséget, vizitjük egy tekintélyes vagyonba kerül.

Másnap éjjelre megérkezett mindkét orvostanár. Négy-öt napig figyelték a beteget, amíg egybehangzóan megállapították:

- A tenger, csak a tenger mentheti meg. Szivbajjal sulyosított idegbaj. Csak a tenger nyugtathatja és gyógyíthatja meg. Különben elsenyved lassan, évekig élhet még, de talán, esetleg, csak egy pár hétig.

- Jól van, nem megyünk tengerre, itt maradunk! - mondá Attila, amikor a két jóakaratu, de rosszhiszemű férfit eltávozott.

- Nem megyünk innen sehova - folytatá elhatározott hangon - és ha az isten úgy akarja, itt meg fogsz halni, eltemetlek anyám mellé és nemsokára én is lefekszem mellétek!

De Jolánnak semmi kedve nem volt lefeküdni a nagyasszony mellé. Egyszerre csak elunta az önsanyargató komédiát, enni kezdett, fölkel.

Ijedten látta, hogy mily sárgásfehér és mily összetörődött. Anyja arcának egy-egy vonását fedezte föl a maga képén.

- Megszököm, ha agyonlő, mindegy! - mondá magában.

- Hiszen így is végem, egy pár év alatt végem! - évelődött tovább.

És ami násza első órájától kezdve állandóan gyötörte: a publikum után való vágy, teljes erejével tört ki rajta. Ha az itt lenne, érte rajongó ezerkaru szerelmese. Aki bolond belé és akibe ő belé van bolondulva, gyermekleánykora óta. Ez a férfiakból és nőkből összealkotott egy valaki, aki egyedül tudta igazán felizgatni és ellágyítani az ő „eszes” szívét. Akihez soha még nem volt perfid, akivel őszinte tűzzel tudott szeretkezni. Ez az egy, ez a mind, akiben benne van a rávigyorgó kopasz államférfi és a borbélyinas, kinek dús fürtjei szájába vannak fésülve...

Ha ez a közönség tudná, milyen sorsra jutott: megindulna és jönne őt felszabadítani!

Néha képzelődött is, hogy jön. Mint egy keresztes háborubeli, vagy operai hadsereg, mindenféle ruhában, százféle fegyverrel. Megrohanják a rengeteget, megszállják a várat. Attilát megkötozik, őt pedig a fejükön viszik ki innen diadalmasan.

Ilyen álmai voltak, amíg az ura karjaiba szoritotta nap-nap után erősödő szenvedéllyel. Az asszony gyakori szótlansága és hidegsége, az, hogy esetről-esetre meg kellett hódítani újra: a vad és okvetetlen szerelmet extázissá forralta föl. Nem mozdult többé mellőle, lemondott a vadászatról is miatta, egész napon át kinozta és hizelgett neki.

És féltékenységének víziói minden igaz ok nélkül fölrebbentették éjjel. Felköltötte Jolánt.

- Valaki van itt, valaki fekszik mellettünk, a harmadik.

Az asszony felsikoltott.

- Ki az!?

- Egy halott. Oly hideg a teste, hozzám ér.

- Meg van örülve! Gyujtson gyertyát.

- Nem. A világosságtól megszökik. Meg akarom fogni. Megálljon, lelövöm.

Leakasztotta a sötétben a mindig feje fölött lógó revolvert és maga elé lőtt az éjszakába. „Pivit” sivitott át a golyó a szobán és valami összedőlt.

- A meghalt szeretőd. Az egyik. Ujra meghalt! Mondá a férfi elfojtott, reszkető hangon. Jolán kiugrott az ágyból, kiszakította az ablakot, hogy segítségért kiáltson, vagy leugorják az ablakon. De Attila hirtelen magához tért, világot gyújtott.

- Borzasztó! - mondá felocsudva. Beteg vagyok, orvossal kell beszélni. Ne féljen tőlem, már elmúlt.

A vad éjjel után megint egy pár nyugodt nap következett. Jolán rábirta az urát, hogy aludni menjenek le a földszintre, fent a fák lombjai - amelyek épp most kezdetek hullani, meg-megérintik az ablakot, zörögnek és sugdosnak, ettől vannak olyan rémes álmaik.

Attila el volt lágyulva és belenyugodott.

Egyáltalán szelidebb lett az utolsó időben és egy alkalommal ő maga indítványozta, hogy lent ebédeljenek Beéri Lacinál. Jóízűen elbeszélgetett a régi pajtással - kivel gyerekkora óta állandóan háboruskodott - és pompásan mulatott, amikor az öreg a gyengeségtől ott előttük elaludt ülve.

Megtámasztotta, behívta a huszárját, hogy vigyázzon rá és amikor fölébred, azonnal konyakot töltsön a szájába.

- Néha rá kellene nézni mégis erre a szegény emberre! - jegyezte meg hazamenet az asszony.

- Maga figyelmesebb lehetne iránta - szólt Attila.

Másnap már, - amíg az ur tisztjeit szedte rendbe - Jolán behívatta a nagy szalonba a beteget.

- Nos, - szólt azonnal a tárgyra térve. - Ilyen férfi maga! Így szabadít meg. Meg kell itt örülnöm. Egy lovászhoz, egy kocsishoz szegődöm, az talán megszabadít!

Beéri Laci aszu kezeibe támasztotta fejét, szomorúan, mint egy megvert kutya, nézett az urnő felé és nem felelt. Majd a lábára, a mankójára mutatott.

- Nem tudok menni. Iszonyu, hogy ezt megértem. Mindennel rendben volna, csak menni nem tudok! Ha a régi volnék, ha csak egy kicsinyt, egy napra lehetnék a régi! A szívem, az erős, sohasem szerettem volna még élni és tenni, csak most, csak most! - A huszárnak kellett idecipelni a hátán!

Jolán fölemelkedett, jelezve, hogy a vizitnek vége, megfordult és szótlanként ment a másik szoba ajtaja felé.

- Mit tegyek, mondja, mit tegyek? szólalt meg Beéri könnyörgő hangon.

- Azt nem tőlem kell kérdeznie! felelte közönyös hangon az asszony.

- Jól van. Tudom! mondá csendesen a férfi.

Jolán visszafordult hozzá:

- Mit fog tenni?

- Lelövöm, hátulról, mint egy orgyilkos. Amikor elmegy mellettem. Ha mást nem tudok. Legyek gazember. Leszek az.

- Ne tréfáljunk, kedves ur - szólt Jolán és a Beéri László vállára tette a kezét - nekem semmi kedvem tréfálni. Tud-e elvinni innen, igen vagy nem? És mer-e elvinni, van-e bátorsága, nem vagy igen?

- Van. És ha megölöm?

Az asszony vállat vont, mosolygott, megmutatta az apró fehér fogait:

- Bolondság. Maguk nem tudnak egyebet: „megölöm, lelövöm, végzek velem!” Elég volt nekem ezekből az otromba férfiasságokból. Aztán nem is meri, nem is tudja, hamarabb ő magát. Mihelyt meglátja, hogy maga mocsan, - vége!

- Hát ne lássa meg!

Az asszony leült, elfordult a beteg embertől, oly mélyen és önfeledten gondolkozott, hogy szabadon ráncolta össze homlokát, amit csak akkor mert megtenni, amikor egészen és biztosan egyedül tudta magát. Gondolatainak eredményét szokatlan hevességgel fejezte ki.

- Nem akarom. Értsen meg, nem akarom. És ha meg nem igéri, hogy letesz minden rossz gondolatról, én magam fogom Attilának elárulni! Valami másat, eszeljen ki valami másat és én...

Többet nem mondott, lehajtotta fejét és gyorsan elhagyta a szobát.

A leromlott gavallér sárga szemeit egypár pillanatig utána mereszté, fölállott nagy nehezen, roskatag vállain egyet vont és kibotorkált a helyről, amelyben nehéz akáccitot hagyott az eltűnt asszony.

Egy újabb terv megállapítását vagy legalább is a megbeszélését Attila megakadályozta. Nagy zene-bonát csinált a kastélyban, amely őt magát, de a Jolán egyetlen segítségét, a „vetély-társnét” is elfoglalta egy-két napig.

Az ur hirtelen elhatározta, hogy az asszonytól elveszi a gyerekeit és beadja Egerbe, részint a papokhoz, részint az apácákhoz. Még se akarta tűrni, hogy paraszt legyen a tulajdon véréből? Megszállta a szeretet, el akarta ismerni őket, vagy gondoskodni akart róluk? Vagy egyszerűen nem akarta többé látni azokat maga körül, a piros ártatlan képeikkel, az eleven vádjukkal? Belátta, hogy cinizmus és frivolitás a maga törvényes házasságának terrénján belül tartani őket? Mindezt nem lehetett tőle tudni, mindezt nem merte tőle megkérdezni senki.

Fogatott. A gyerekeket föltétette a kocsira. Egy uradalmi őrök és a felesége ünneplő ruhában felültek a kicsikék közé, akik igen meg voltak szeppeve, nem tudták mi történik velük, valami rosszat sejtettek, mert az anyjuk a nagykendőjét a fejük fölé borítva, folyton siratta őket, sőt biztatta a sirásra a kicsikéket is:

- Ijajajajaj! már töletek elveszik a szülőanyátok, az édes tejetek, a meleg dunnátok!

A lovak türelmetlenkedve ficáncoltak, - igások voltak pedig csupán. A kocsis elunta:

- Menjék kend már, ne óbégassék!

Végre is le kellett venni, erőszakkal leemelni a bricska fölhágójáról. A lovak megindultak, az asszony majdhogy a kerék alá nem került. De feltápáskodott, utána futott a kocsinak és felkapaszkodott a saroglyára. A kocsis hátrasuhintott az ostorával, de gyengén, a szíj épp csak megcsipte az asszony arcát.

Hátravágódott a homokba és ott elterülve rítt és jajgatott, amíg csak az őrök bricskájának ismerős zörgése hallatszott. Jó emberek szedték föl, vitték haza, megnézték, van-e kenyer, szalonnája, vize; elvették, ami tűzizserszámot, pár pakli kénes masinát találtak a ládája fiában, aztán rázárták az ajtót. Két napig el volt bent csendesen, akkor kinyitották a házat, nehogy még bolondjába valami kárt tegyen magában. Nyugodt volt, könnyeit kisírta, sőt fölkiváncsolt az uraság elé, hogy beszéljen vele.

Föleresztették, de csak az asszonyt találta. Nem sirt az előtt sem, csak csendesen, hiányosan elmondta, ami történt.

A két asszony beszélgetett egy keveset.

- Az én sorom se jobb, nem jobb az én sorom se - mondá Jolán.

- Hát miért nem tetszik sziveskedni másítani rajta? - kérde a parasztasszony, alamuszin nézve maga elé.

- De mivel, de hogyan?

- Vannak füvek...

Jolán körülnézett, fölemelte az ujját:

- Csitt! Te meg mernéd tenni?

- Hogy meg-e? Inkább ma, mint holnap.

- Hozzál nekem olyan füveket.

- Milyeneket? Mert nem egyféle. Van olyan, amely az illetőnek a szívét odafordítja ahhoz a bizonyoshoz, aki megfőzi. Van olyan is, akitől elalszik, aki megcsittítja. Meg aki megöli.

- Hozzál mind a háromból.

- Együvé tessék főzni, úgy a legerősebb.

- Felét magamnak.

- A felét másnak!

- Jó, jó, csak eredj!

Kituszkolta a szobából, nehogy az ura meglássa. Erős és gyors lépteit hallotta közeledni. Gyengén összeborzadt. A mérgezés gondolata, mintha egy nagy pohár nehéz bort ivott volna meg: fölizgatta az öntudatát, megszedítette egy kissé, kinozta és gyönyörködtette is egy kissé.

Attila virágokat hozott neki, sziklarózsát és színes gyopárt a bércről. Kint járt ma a rengetegben, de csak suttymban; a kastélyban, a felesége is, azt hitték, hogy otthon van. Még mindig tele volt óvó rendszabályokkal, a féltékenység legfurfangosabb rigolyáival. Pedig Jolán - látszólag - már egészen megadta magát. A levélírási kísérletekről lemondott, meglapult és hizelgett, mint az ur akármelyik agárja Attilának. Nyaka köré fonta karjait, el nem eresztette, a szeme villogott, a fogait csillogtatta és mosolyogtatta, az ajka tüzes és piros, mint a zsarátok.

Attila meglepődve nézett reá, kémlelte.

- Te valami rosszat forralsz ellenem!

- Azt én.

- Mit?

- El akarlak égetni.

- Hogyan?

- Így.

- Legyen, de te is.

- Én is.

Az asszony szobájában ebédeltek, ott is vacsoráltak. Vacsora után egy pár percre kiment Jolán, hogy átöltözködjék. Lenézett az ablakon. A sötétben, a fák alatt gyöngye köhögést hallott. Leszólott:

- Maga az, Beéri?

- Én. Hajnalban megyünk. Négy vasderes, enyém, itt lesz. Ablak alatt megáll. Még sötéttel, az ablakon kijön, megfogjuk, beül. Azzal el. Kapukulcsot huszár ellopja. Amig ő befogat...

Többet nem beszélhetett, a köhögés elfojtotta a torkát, félni is kellett, hogy jönnek. Az asszony épp csak igent intett a fejével.

Beéri Laci még utána köhögte:

- Bort, fő a bor, mézes bort neki...!

Édes és illatos borokkal, kristályos és pókhálós palackokkal volt telerakva az asszonyszoba toilette-asztalja. A legnagyobb családi kincsből, a negyven éves hegyaljai aszubból az utolsó üveget hozatta fel Attila. Az ezüst hűtőben kokettül mozgott a pezsgő arany főkötője.

- Ma kezdjük a lagzit, ez az igazi! Mi ketten! Különösen széles kedve támadt Farkas Attilának és annál vidámabban, minden tartózkodás nélkül adta meg magát a jó kedvnek, mert látta, hogy az asszonyka máris mámoros. Francia kuplékat énekelt, kacagott a legkomolyabb szón, utánózta közös ismerőseiket és egyszerre - lehunyta a szemét, elaludt. Az ura virrasztani próbált fölötte egy darabig, biztatta, korholta, de az ő fejét is lebirta és lenyomta a mámor, elaludt. Aludtak, amíg a gyertyák tövig égtek, vak éj lett körülöttük. A férfi hangos és izgatott lélekzése hallatszott csupán. Az asszony mintha nem is lélekzett volna.

Most mintha valami tompa zörgés hallatszott volna a holt-néma éjszakában. Utána egy rövid suhogás, mint mikor a ruha lecsuszik a széken. Egy gyenge nyikorgása az ablaknak és Jolán - ült a kocsin egy parasztszürbe beburkolva.

Túl voltak a templomon, egy negyedóra is eltelt, amikor Attila fölrebbent és észrevette, hogy az asszony hiányzik. Egy pár percig mint az örült kergette a kastély szobáiban, szólogatva haragosan, majd szeliden, fölvert mindenkit, leküldött Beéri Lacihoz is, hogy keljen föl. Jelentették, hogy se az, se a huszárja nincsen az ágyában. Egy siket kukoricacsősz jelentette - csak úgy véletlenül - hogy a nagyságos asszonynak talán méltóztatott elutazni, a Beéri nagyságos négy vasderesén. Attila a lovagló korbácsával végig vágott a hirmondó fején, aztán elordította magát:

- Fegyverre, vasvillára, lóra!

Pár perc múlva öt fogat állott készen. Az egyikre az öreg signornak is rá kellett ülni, hogy keresse a leányát. (Különben ő kiabált a legjobban.) Attila maga nyeregbe kapott, izgatott parancsokat osztott:

- Utánam. Aki meglátja, kiáltson: megállj! Ha meg nem áll, löjjetek. Előbb az embereket vegyétek célba, aztán az asszonyt.

Még alig virradt, amikor rábukkantak a menekülőkre. Attila látta meg őket legelőbb, azok vissza se néztek. Amíg az asszony finom füle meghallhatta a ló patkójának dobbanását, visszafordult, megismerte az urát. A négy deres most még jobban kezdett vágatni, a távolság nem fogyott, de növekedett közöttük. Attila most fordított egyet a lova kantárszárán, neki-vágott tarlónak, dohányföldnek, ároknak, hogy rézsut eléjükbe kerüljön. Egy kissé elszámította magát, a hátuk mögé került, de már csak tiz-tizenkét ölnyi távolság választotta el őket egymástól. Elkiáltotta magát, ahogy csak tudta:

- Megállj!

Nem kapott feleletet.

- Megálljatok, vagy meghaltok! - orditá torkaszakadtából és nyeregkapájából kikapta pisztolyát.

Egy sárga fej fordult feléje hirtelen; a Beéri Laci koponyája. Aztán egy vadászfegyver dupla csövének a csillogását látta. Többet nem látott, a Beéri Laci fegyvere eldőrdült, ő meg kiejtette kezéből a magáét és lefordult a ló nyaka fölött. A lábai beleakadtak a kengyelbe és a lövéstől megvadult paripa vagy ötven lépést így vágatott vele a harmatos füben, a friss világos hajnalban. Végre észrevette, hogy mi történt, egyet horkolt és megállt. Fülét hegyezve, nyerítve őrizte az ura holttestét, amíg a két parádés pejen a signor megérkezett.

*

Jolán nem támasztott örökösödési igényeket. Beéri Lászlót egyszer meglátogatta a börtönében. Az elesett gavallér csakugyan, végképp a végét járta már. Egy pár szivart kért az asszonytól, adott neki és elhatározta, hogy Bécsből koszorut küld, rózsza- és nefelejtskoszorut, ha meghal a szegény gentleman.